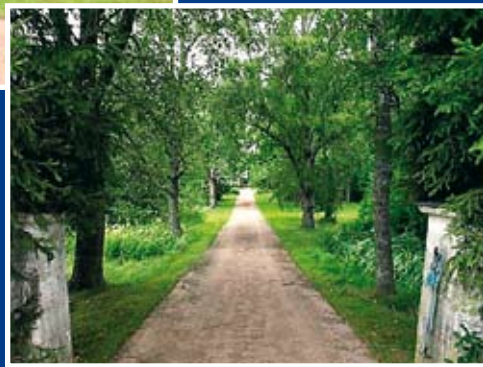


Hirvolaisten

9



KOTISEUTUJULKAISU 2010

Lehden julkaisija: WIRMO -SEURA ry

Sisällysluettelo 2011

Arvoisa lukija, <i>Marja Virpi</i>	1
Surutoin – Gadolinin puutarha, <i>Kari Ahtiainen, Victoria Kulmala</i>	3
Evald Kallion elämäntarina, <i>Vesa Mustonen</i>	7
Lentokapteeni Lars “Lasse“ Hattinen; Lentäjä-ässä kova kohtalo, <i>Juhani Heino, Kari Nurmi</i>	12
Sähkösvantto Oy; Sähköllä ja sydämellä, <i>Kari Ahtiainen, Juhani Heino</i>	16
Tapahtumia vuoden varrelta	20
Sunilan kartanon historiaa, <i>Lauri Vlinikkala</i>	23
Vanhan ryijyn arvoitusi	30
Anttilan Kotikutomosta kauneutta koteihin, <i>Hertta Käiväräinen</i>	33
Vuosien varrelta; Huolin koulu 100 vuotta, <i>Leila Pahomow</i>	34
Laajojen Nuoriso- ja Urheilutalo.....	38

Toimitus

Toimituksesta vastaava: Kari Ahtiainen

Ilmoitukset: Marja Virpi

Painatus: Mynäprint Oy

Kansikuva: Sunilan kartano. Nykyiset omistajat ovt luopumassa kartanon omistuksesta.

Kohdetta myy Tuula Alste Turunasuntopiste Com Oy, puh. 0400 827 704.

Wirmo-Seura ry

Seuran toimisto sijaitsee Vanhassa Yhteiskoulussa

Yhteystiedot

wirmo-seura@mynamaki.fi

www.wirmo-seura.fi

Johtokunta v. 2011

Marja Virpi, puheenjohtaja

Juhani Heino, varapuheenjohtaja

Eeva Rintama, sihteeri

Paavo Anttila

Pekka Laaksonen

Pirkko Sipilä

Jouni Syren

Annikki Valtanen

Kirsi Varjonen

Mynämäen seudun matkailuoppaat



*Järjestämme ryhmäretkiä Mynämäen
ja Vehmaan seudulla.*

Kari Ahtiainen 044 584 3107

Kerttu Partanen 040 7475761

Arvoisa lukija

Tänä vuonna on vietetty Johan Gadolinin syntymän 250-vuotisjuhlavuotta. Vuoden aikana on järjestetty monia tilaisuuksia erilaisille kohderyhmille. Tilaisuudet ovat keränneet kiitettävästi yleisöä, ja erilaisia tilaisuuksia järjestettiin sekä Turussa että täällä Mynämäellä. Näiden kautta tehtiin Johan Gadolinin elämää tunnetuksi nykypäivän ihmisille. Hän oli monimerkityksinen suomalainen, kuten Helsingin Sanomatkin eräissä artikkelissaan myöhemmin kirjoitti.

Näin mittavat tapahtumat vaativat perusteellisen valmistelutyön onnistuakseen. Paras tulos saadaan myös, kun useat tahot tekevät yhteistyötä valmisteluissa. Wirmo-Seuran lisäksi mukana olivat kunnan kulttuuritoimi, seurakunta, Laajoen seudun kylät, matkailuoppaat ja uutena yhteistyökumppanina Turun yliopiston ja Åbo Akademin kemistikerhot. Kaikki nämä tahot ansaitsevat kiitoksen tekemästään hienosta työstä.

Tilaisuudet noudattelivat jo Antti Lizeliuksen juhlavuoden aikana hyväksi koettuja muotoja. Vuoden aikana järjestettiin totuttuun tapaan kesänäytelmä, muistonäyttely, seminaari ja syntymäpäiväpidot. Uusina tapahtumina olivat lasten laboriopäivä ja kemistiseurojen Turussa järjestämät tapahtumat.

Syntymäpäiväpitojen järjestelyihin saatiin, jo Lizelius-pitoja järjestettäessä, arvokasta apua Helena ja Osmo Ravantilta. Tämän vuoden pitoapäivän aamuna saimme suruviestin Helenan menehtymisestä vaikean sairauden uuvuttamana. Helena oli aina valmis pyyteettömästi auttamaan niin Wirmo-Seuran tilaisuuksissa kuin muuallakin. Hän toi ammattiasiantuntemuksensa meidän

käytettäväksemme. Helena oli esimerkki siitä, että muutkin kuin johtokunnan jäsenet voivat olla mukana osallistumassa erilaisten toimintojen järjestelyissä. Jäämme kaipaamaan seuramme jäsentä ja hyvää ystäväämme.

Wirmo-seuran yhdeksän vuotta kestäneen toiminta-ajan kuluessa olemme jo kolme kertaa menettäneet hyvän ystävän ja innokkaan kotiseutuihmisen. Aiemmin olemme olleet saattamassa haudan lepoon Raimo Samstenin ja Kristiina Kylänpään. Hekin ovat kumpikin merkittävästi vaikuttaneet Mynämäessä tehtyyn kotiseututyöhön, ja haluamme muistaa myös heitä.

Gadolinin suhteen meillä on vielä kunnianhimoinen haave saada *gadoliniittia* sisältävä kivenlohkare Ruotsista, Ytterbyn kaivoksesta. Siitä olisi tarkoitus tehdä Johan Gadolinin muistomerkki, jolloin Lizelius-monumentti saisi seuraa toisen aikalaisen muistokivestä. Mynämäen Rotaryklubi ja heidän presidenttinsä Ari Halonen ovat auttaneet meitä kiven hankintaprojektissa ottamalla yhteyttä ruotsalaiseen Vaxholmin Rotaryklubiin, mistä jo nyt suuret kiitokset.

Hyvä lukija, tässä lehdessä on totuttuun tapaan artikkeleja Mynämäen muinaisista tapahtumista ja henkilöistä. Toivon lehden taas miellyttävän lukijoitaan!

Joulun valoja odottaen
Marja Virpi
Wirmo-Seuran puheenjohtaja



Muistoissamme

Lea Helena

"Hena"

Ravantti

1947-2010

Jo yli 1,5 miljoonaa vakuutuslaskua, joita on maksettu OP-bonuksilla.



Totta se on - yli 1,5 miljoonaa Pohjolan vakuutuslaskua on maksettu OP-bonuksilla, joita kertyy pankkiasioinnista. Ja jo 200 000 asiakasta on saanut viiden tähden laskuja, jotka on kuitattu kokonaan OP-bonuksilla. Mene osoitteeseen op.fi/bonuslaskuri ja tarkista paljonko sinä saisit bonusta.

OP-bonuksia saa sellainen Osuuspankin omistajajäsen tai Helsingin OP:n asiakas, jonka oma tai perheen yhteinen pankkiasiointi on vähintään 5 000 euroa.

Etua elämään. OP-Pohjolasta.

MYNÄMÄEN
Osuuspankki 



RAKENNUSLIIKE
Jouko Rantanen Oy

Mynämäen Tilikeskus Oy

Kirkkokatu 2, 23100 Mynämäki
puh. (02) 430 5027, fax (02) 430 8533

Surutoin – Gadolinin puutarha

Vuonna 1794 professori Johan Gadolin meni naimisiin Hedvig Magdalena Thilemanin kanssa. Hedvigin isäpuoli oli sotakomissaari Algot Björkbohm. Porthanin mukaan Björkbohm lahjoitti nuorelle parille Luostarikortteli 44:ssä sijainneen talon. Johan Gadolin omisti sen aina vuoteen 1827 saakka. Talo sijaitsi nykyisen Aurasillan läheisyydessä.

Tuohon aikaan ihanteena oli lähentyminen luontoon ja kaupunkiympäristön kaunistaminen sekä viljelysten suosiminen talouden ja tieteen merkeissä. Opettajaltaan P. A. Gaddilta Johan Gadolin sai monenlaisia vaikutteita, jotka näkyvät myöhemmin hänen yrityksissään. Myös ulkomaanmatkat avarsivat Gadolinin näkemyksiä monin tavoin. Oli koittanut uusi aika tuoden mukanaan eksaktin tieteen ja talousopin. Nuorisolla oli isänmaallista intoa kehittää Suomen maataloutta ja elinkeinoja tieteen avulla.

Johan Gadolinin omissa ja myös vaimon sukulaisissa oli yrittäjiä. Palkaton yliopistovirka lienee alkujaan ajanut hänetkin yrittäjän uralle. Vuonna 1794 Gadolin osti postitarkastaja Erik Johan Alleenin perikunnalta Vartiovuoren rinteellä sijainneet pellot. Hankkiko Gadolin maa-alueet tieteellisistä vai taloudellisista tavoitteista jää epäselväksi. Hänellä oli omistuksia tupakkatehtaassa, viinapolttimossa ja olutpanimossa, joten siellä ehkä viljeltiin humalaa, mausteita ja tupakanlehtiä tehtaiden tarpeisiin, niin kuin siihen aikaan oli tapana.

Gadolin alkoi uutterasti rakentaa puutarhaansa. Huhtikuussa 1796 Porthan kirjoittaa, että ”J. G. muuttaa Vartiavuoren takana sijaitsevaa aluetta isoksi puutarhaksi suuremmin kustannuksin, kuin olisin häneltä odottanut: hän rakentaa erilaisia muureja ja istuttaa runsaasti puita”. Gadolin teetti leveitä puutarhakäytäviä, antoi räjäyttää kallioita ja kaivaa kuivatusojia. Tärkeä resurssi alueella oli myös oma kaivo.

Gadolin omistama alue käsitti 8 ½ tynnyrin alaa. Puutarha rajautui nykyisten Kaskenkadun, Sirkkalankadun ja Vartiovuorenkadun välille. Viljelyksistä tiedetään vain vähän, vuonna 1798 ilmoituksissa mainitaan kurkut ja turkin pavut. Itsestään selvänä voidaan pitää, että siellä viljeltiin lanttuja, pottuja ja muita tavallisia keittiökasveja. Vuonna 1812 omenapuiden lukumäärä ylsi kolmeen sataan ja kirsikkapuiden 200. Näin ollen kyseessä oli yksi Suomen suurimmista hedelmätarhoista. Turkulainen kirjailija ja toimittaja Nils Henrik Pinello (1802 – 1879) kuvasi 1820-luvulla, hieman liioitellen, miten kesän tulleessa 500 omenapuuta oli kukassa.

Lankonsa kanssa Gadolin pystytti alueelle kemiallisteknisen laboratorion, jossa valmistettiin keinotekoisista mineraalivettä, maalarivärejä ja yleensä kaikkea, mikä kuului teknilliseen kemiaan. C. G. Estlander kirjoittaa: ”koska ulkomaalaisia maalarivärejä oli vaikeasti saatavissa, alkoi kuuluisa kemian professori vuonna 1805 valmistaa niitä laboratoriossaan taiteen ystävien

Joko sinulla on kotiseutukoru?

Artenomi Johanna Iso-Järvenpää on suunnitellut ja valmistanut kotiseutuyhdistys Wirmo-Seura ry:n toimeksiannosta Mynämäen kotiseutukoron.

Korun mallina on käytetty viikinkiaikaista, puhkonaista riipuskorua, joita on löydetty kymmeniä eripuolilta Vakka-Suomea, mm. Mynämäen Tursunperästä.



Korua esitellään ja myydään Mynämäen Vanhan Ajan Markkinoilla joulukuussa. Ennen ja jälkeen markkinoiden korun voi ostaa Virmon Koru Ky:stä tai yhdistyksen toimistosta.

Graniitin kovaa osaamista

Rouhaisen Kivi Oy

Mynämäki

Muistomerkit
– kaikki alan työt

Graniittitasot
– myös pyöreät

Pysyvä myyntinäyttely

puh. 4308 116

www.rouhaisenkivi.net

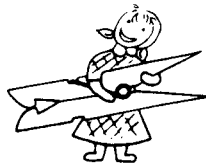
varaosa **Monipuolista** palvelua

PUH. 4307 465



Jokikuja, 23100 Mynämäki

myös raskaalle kalustolle



TÄYDEN PALVELUN PESULA

PESU-EERIKA

Kivistöntie 14, Mynämäki p. 430 3993
www.pesu-eerika.com

- Kemialliset- ja vesipesu • Mattopesu • Työvaatteet
- Venepressut • Vuokrapöytäliinat • Kuljetuspalvelu

Myymlässämme myös kehon puhdistamiseen:
Aloe Vera -tuotteet ja magneettiterapiakorut

Valmistan kaikki juhlanne ammattitaidolla

Pitojussi

PITOPALVELU

J. RANTANEN

Puh. keittiö (02) 433 2323, 0400 525 209

iloksi”. Gadolinin omien sanojen mukaan hän puuhaili laboratoriossa myös saippuan kanssa. Tuotteiden valmistaminen myyntiin lopetettiin sotavuosina 1808 - 1809.

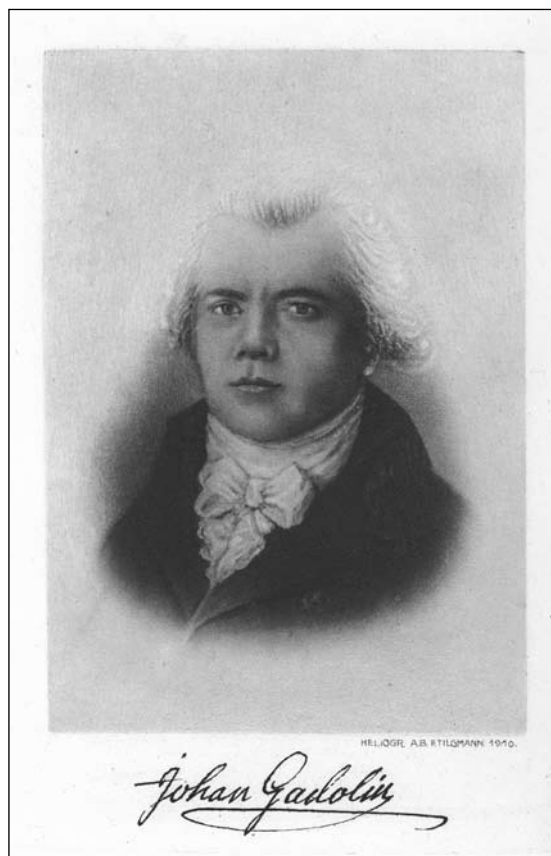
Vuodesta 1811 alkaen Gadolin yritti myydä laboratoriota puutarhoineen ja alueineen akatemialle 10 000 hopearuplasta. Se oli puolet summasta, jonka hän sanoi alueeseen sijoittaneensa. Vuonna 1811 akatemiaan oli palkattu teknologian ja ekonomin apulainen. Gadolinin laboratorion suunniteltiin apulaisen johdettavaksi teknologian instituuttia maan teollisuuden hyödyksi. Päätäjien epäröinnin vuoksi hanke kuitenkin hautautui vähin äänin.

Gadolin myi vuonna 1816 puutarhansa 4 000 hopearuplalla. Ostajana oli Henrik Johan Kjöllnerfeldt, joka oli saanut apteekkioikeuden vuotta aikaisemmin. Apteekkeilla oli tuohon aikaan omat lääkekasvipuutarhansa. Kjöllnerfeldt vuokrasi puutarhan puistoalueeksi. Vuonna 1819 sotakamreeri Pehr Magnus Lewison aloitti puutarhassa huvipuistotoiminnan. A. I. Arwidsson (1791–1858) selosti kirjeessä ystävälleen J. G. Pippingsköldille asian näin: ”meillä on uusi huvipuisto, jota kutsutaan nimellä Surutoin. Tämän on Lewisonin narrinpelejä, jolla hän yrittää huijata kansalta ylimääräiset rahat. Siellä on kaikenlaista: keinoja, karuselleja ja muita vemppeleitä. Lippu koko kesäksi maksaa 2 ruplaa ja koko perheelle 3 ruplaa. Huhutaan, että hän (Lewison) sai lippumyynnillä jo 5 000 ruplaa”.

Laboratorion Kjöllnerfeldt antoi pystyttää olutpanimon. Tuotteet nauttivat kyseenalaisesta maineesta ja Arwidsson kirjoitti siitä hauskan satiirin. Vuonna 1821 tilan päärakennukset vakuutettiin 20 000 ruplasta ja vuoden kuluttua syttyi yllättäen tulipalo, jossa panimorakennus kärsi pahoja vaurioita. Apteekkari Kjöllnerfeldt myi kiinteistön pois.

Lewisonin huvipuistotoiminta oli toteutettu ulkomaisten esikuvien mukaan ja todennäköisesti sen mukana tuli myös nimi Surutoin. Nimi, joka sitten myöhemmin yhdistettiin Gadolinin puutarhaan. Sakari Topeliuksen 1760 luvulle sijoitetut kuvaukset Surutoisesta ovat anakronistista romantisointia, kirjailijan vapautta. Topeliuksen luoma tarina sisältää kuitenkin arvokkaan totuuden. Gadolin puutarhaa voidaan pitää hyödyn aikakauden tuotteena.

Tässä yhteydessä voi esittää perimätiedon, jonka paikkansa pitävyydestä ei ole varmuutta, mutta joka osoittaa, minkälaista mainetta Gadolin puutarha nautti aikalaisten ja jälkeensä tulleiden keskuudessa. Professori Karl Reinhold -Salberg (1779–1860) teki yhteistyötä Gadolinin



kanssa pystyttäessään puutarhansa Yläneelle Uudenkartanon säteritilalle. Kerrotaan, että sen esikuvana oli Gadolinin Surutoin. Alkuun tätäkin puutarhaa kertoman mukaan kutsuttiin nimellä Surutoin ja siellä kasvoi kasveja, joita Gadolin toimitti siemeninä tai taimina. Myöhemmin Salbergin puutarhan nimeksi tuli Huvitus.

Oluenpanija Pehr Lundberg hankki Gadolinin puutarhan omistukseensa vuonna 1822. Seuraavana vuonna turkulaisessa lehdessä oli runsaasti ilmoituksia, joissa tarjottiin myytäväksi juureksia, kaalia, siemeniä ja taimia. Vuonna 1824 Lundberg haki ravintolaoikeuksia. Ravintolaoikeudet myönnettiin maaliskuun alusta elokuun loppuun. Surutoin-huvipuiston kukoistuskauti sattui vuosiin 1824 - 1826. Lehti-ilmoituksissa luvattiin puhallinmusiikkia muutamana päivänä viikossa ja sisäänpääsylippujen hinta perheeltä oli 2 ruplaa ja 1 rupla yksittäiseltä henkilöltä. Vuonna 1825 myös Lundbergin huvipuistoyritys meni konkurssiin.

Konkurssihallinto vuokrasi alueen edelleen ja Lewison siirsi jälleen huvipaikkansa toimintot Surutoiseen. Toiminta alkoi vapun päivänä vuonna 1826. Konkurssiasia eteni ja syyskuussa pidettiin julkinen huutokauppa, jolloin puutarhan perustaja ja ensimmäinen omistaja Johan Gadolin huusi sen itselleen 13 500 ruplan hintaan. Hinta oli melko korkea ja hän otti Turun Akate-



Gadolinin laboratoriorakennus ja muistokilpi Kaskenmäessä.



miasta ostoa varten 3 000 ruplan lainan. Gadolinilla ei kuitenkaan ollut puutarhalle käyttöä ja hän tarjosi sitä heti vuokrattavaksi.

Syyskuussa 1827 syttyi Turun palo. Puutarha ei kärsinyt mainittavaa vahinkoa. Lankkuaitaa tuhoutui ja istutuksia tullaantui ihmisten pae- tessa tulipaloo. Puutarhaan perustettiin Palova- hinkokomitean toimesta joukkoruokintapaikka. Vuonna 1828 Turkuun suunniteltiin ruutukaava, joka sisälsi puutarhan lunastamisen kaupungille tonttimaaksi. Puutarhaa tai sen osaa yritettiin vielä pelastaa, mutta kaupunki pakkolunasti alueen 19 000 ruplalla. Rakennuksiin suunniteltiin sijoitettavaksi köyhäin taloa, mutta labo-

ratorio-rakennukseen perustettiin vuonna 1833 kuumesairaala.

Kun Suruttoman kukkivat hedelmäpuut hävitettiin suuren kohun saattamana K.R. Malmström puhui barbaarisesta kaupunginhallinnosta. Niin oli Gadolinin puutarhan tarina lopussa, mutta sen runsaat hedelmäpuut säilyivät pitkään ihmisten muistoissa.

*Kari Ahtiainen
Viktoria Kulmala*

*Rauhallista Joulua
ja
Siunattua Uutta Vuotta
Mynämäen seurakunta*



Evald Kallion elämäntarina

Evald Kallio kuuluu Jäspin sukuun. Vanhin tunnettu suvun jäsen esiintyy asutuksen yleisluettelossa jo 1500-luvun loppupuolella Lappi Tl:n sivuilla. Jäspit liittyvät kiinteästi Eskelän ja Vahalan sukuihin, joiden tilat ovat vieläkin suvun hallussa, olleet jo yli 300 vuotta Lappi Tl:ssä.

Efraim oli Johan Eskelän perheen pojista kolmanneksi vanhin. Vanhin poika jäi pitämään taloa ja Efraim muutti vuonna 1805 Raumalle. Sieltä hänen poikansa, Josef, muutti ensin Pyhämaalle ja sieltä 1861 Mynämäkeen. Perhe asui ensin Raimelan Junnilassa, josta muutti Lankkisten Karhulaan. Lapsia oli kahdeksan, pojista vanhin oli Kustaa. Hän puolestaan lunasti itselleen vuonna 1901 Lankkisten Jäspin talon, josta kirkonkirjoissa löytyvät ensimmäiset maininnat jo 1700-luvun alussa. Samalla Kustaa otti sukunimekseen Jäspi.

Kustaallakin oli kahdeksan lasta, joista ikäjärjestyksessä viides oli Juho Evald. Juho vihittiin Vendla Pöykön kanssa 24.2.1911. Evald oli tätä ennen käynyt tekemässä vuokrasopimuksen pienestä maapalasta Laitilan kirkon läheltä ja rakennuttanut sille komean puisen liikerakennuksen. Hänellä oli 5.4.1910 lehtimainos: ”Arw. yleisölle ilmoitan, että olen Laitilan kirkonkylään avannut polkupyöräliikkeen, jossa myyn n.s. wapaa-pyöriä alle 100 mkn (nykyrahassa n. 325). Wanhoja korjataan huolellisesti.” Joulukuussa 1911 Edward Jäspi laajensi liiketoimintaansa: ”Arvoisalle yleisölle ilmoitan, että olen avannut Ruokatavarain kaupan Laitilan kirkonkylässä.” Ruokatavarain kauppaan liittyivät myös leipomotuotteet, joita valmistettiin omassa leivinuunissa. Perheen esikoinen Reino Evaldkin syntyi 25.9.1911 ja ilmeisesti työmäärä alkoi käydä ylivoimaiseksi nuorelleparille. Niinpä Vendla ja Evald muuttivat takaisin Mynämäkeen 3.12.1912. Vuotta myöhemmin, jolloin Evald oli jo ottanut nimekseen Kallio, hän myi talon kalustoineen vanhemmalle veljelleen Vilholle. Polkupyöräliike toimii edelleen, vieläpä samassa, moneen kertaan remontoitussa talossa. Sitä pitävät Vilhon pojan, Eskon, lapsista Arto ja Arja Jäspi.

Pian Mynämäkeen muuttonsa jälkeen Evald osti vanhemmiltaan Jäspin tilasta noin kahden hehtaarin palstan, jonka nimeksi tuli Mattila.



Kallion perhe vuonna 1923 tai 1924.

Lapsista vanhin, Kustaa, osti loput Jäspin tilasta, mutta hän muutti vuonna 1917 Lemulle. Näin Jäspin tila Mattilaa lukuunottamatta siirtyi Jäspeiltä pois.

Evaldin elämästä Mynämäellä Laitilasta paaluun jälkeen ei ole tarkkaa tietoa. Luultavasti oman talon, karjan ja peltojen hoito vei kaiken ajan. Evald kuljetti jonkin aikaa postiakin, mutta sitten Vendla pisti sille stopin, sillä postikujetuk- sia ryöstettiin aina silloin tällöin. Suomen toinen postiautolinjakin alkoi jo 1914 kulkea väliä Turku-Uusikaupunki. Auto lähti päivittäin aamulla Turusta ja ehti illaksi Uuteenkaupunkiin. Sieltä lähti toinen aamulla Turun suuntaan.

E. Kallion Polkupyöräliikkeen perustamisvuodeksi on vanhaan liikekalenteriin merkitty vuosi 1918. Ensimmäiset lehtimainokset Evaldilla oli kuitenkin vasta 1920-luvulla. Polkupyöräkauppaa tehtiin Mynämäellä jo 1910-luvulla, Korvensuun Maanviljelyskonetehtaalla jopa valmistettiin pyöriä. Lehti-ilmoitus Uudessa Aurassa 28.5.1910: ”Reipas-Polkupyörä on paras. Ennenkuin ostate polkupyörää niin arvostelkaa Reipas-pyörää, joka on vahvan

IHO- JA JALKAHOITOLA



*Pirkko
Piri*

430 7599
040 543 1010

AVOINNA
MA-PE
LA sop. muk.

Mynämäen Taksi Oy

puh. (02) 4307 300
Ympäri vuorokauden

Invabussit

Immonen
050 4432 629

Syren
0400 324 894

Tähtinen
0400 526 937

KESKITALON PUUTARHA OY
Mynämäki - (02) 431 0240 - www.keskitalonpuutarha.fi

Tyytyväisen asiakkaan valinta pankkipalveluille on
asiointi paikallisessa säästöpankissa.

Lakimiehemme on tavoitettavissa kaikista konttoreistamme,
Hanna Sirkiä puh. 4365 122, 044-0224 604.



Mietoisten Säästöpankki
Mietoinen • Mynämäki • Masku

rakenteensa, erittäin kauniin ja siron näkönsä, ja halvan hintansa takia erittäin hyvä ja suosittu Polkupyörä, sillä kaikki jotka ovat ostaneet Reipas-pyörän ovat erittäin tyytyväisiä. Reipas on valmistettu ensiluokan aineista, on verrattoman kevytkulkuinen, minkä todistaa se, että niitä on myyt lyhyessä ajassa suuri määrä.” Seuraavan lehtimainoksen oli laatinut Johan Aule´n, hänkin Korvensuusta. Hänen pyörämerkkinsä vuonna 1913 oli Apollo. Mynämäkeen rekisteröitiin 1910-luvulla nelisensataa pyörää, eniten maatalousväestölle (39%). Ammattinimikkeistä voisi mainita 2 asioitsiaa ja vakuutusmies, 2 kasöria, kättilö ja sairaanhoitaja, 2 tehtailijaa (Lindström ja Raivo), 20 puuseppää ja 11 seppää, 4 rautasorvaria, 2 sähkötekniikkaa jne.

Evald ei ollut yhtä aktiivinen yhdistystoiminnassa kuin vaimonsa Vendla tai veljensä Vilho, mutta paljossa hänkin oli mukana. Taksoituslautakunnassa hän aloitti 1918 ja oli siinä myös vuosina 1929-30, 1934-5 ja 1942. Munamyynnitiosuuskunnan toiminnassa hän oli ainakin vuodesta 1926 (vanhempia tietoja ei ole löytynyt) tilintarkastajana ja piti itsekin kanoja aina 1940-luvulle. Mainita pitää myöskin se, että Evald ja perheen kolme poikaa, Reino, Esko ja Kalervo liittyivät Mynämäen marttoihin heti yhdistyksen perustamisen jälkeen. Tosin jäsentenhankkija Vendla saattoi hieman asiassa painostaakin ja kovin aktiivisia ompelukerholaisia he eivät olleet. Myöhemmin kun Mynämäen Yksityisyrittäjät perustettiin olivat sekä Evald että Vendla toiminnassa mukana hallituksen jäseninä.

Kun Evald 1920-luvulla alkoi aktiivisesti kaupata polkupyöriä pahimpia kilpailijoita olivat Mynämäen Osuusliike, E. Rannikko Korvensuusta ja Feeliks Nurmi. Nurmen elämä päättyi traagisesti, sillä hän käveli talvella 1930 Mynäjoen heikkoilla jäillä ja hukkui. Koko vuosikymmen oli kovaa nousun aikaa, Lankkisiinkin saatiin jopa oma liha- ja ruokatavarain kauppa, kun E. Vähätalo avasi liikkeensä syyskuussa 1929. Muista yrityksistä kertoo parhaiten Lau-lu-, Soitto- ja Urheilujuhlien kunniaksi lehdessä julkaistu runomuotoinen liikkeiden esittely:

*Kalliolta Lankkisista
Mynämäen Sillanpääs
Jyrkkälässä Siipola
Jos oot oiva liikemies
Pyrkijä pyörän saapi,
on Krapinojan puoti,
metsäliikettä pitää,
hoida omaa lasta
sillä vaikka laulujuhliin*

*siinä käydä jokaisen on
sillä, lankut rahaa maalle
valoa ja voimaa saat
istuen mennä voipi.
joka päivä muoti.
runsaasti lisää.
Sähköyhtiöstä*

*Myöskin Jalmar Aittomaa on
Puhelinkeskuksasemaan kun kuiskaa
Ahdin limonaadilla nyt
liikemies paikallansa,
niin siellä puhelu hyvin luistaa
kastelen mä kaulaa
sillä sitä kannattaapi
jos osakemaksun ajoissa
kauppiaitten kunniaksi
kaikki aatteen kansa.
maksaa muistaa.
sitten alan laulaa. Jne.*

Seuraavan vuosikymmenen aloitti maailmanlaajuinen lama ja sen päätti maailmanlaajuinen sota. Keskivaiheilla tapahtui sentään kaikenlaisia muutakin. Vuoden 1933 alussa Mynämäellä suoritettiin liikennelaskenta. Turku-Mynämäki suunnassa oli 460 jalankulkijaa, 188 pyöräilijää, hevosajoneuvoja 137, kuorma- ja linja-autoja 92 sekä henkilöautoja 46. Mynämäki Rauma suuntaan jatkoi hieman pienempi määrä erilaisia liikkujia. Tilastot 75 vuotta myöhemmin kertovat, että Turku-Pori tiellä liikennemäärä oli yli 15.000 ja alimmillaankin yli 6.000 ajoneuvoa vuorokaudessa. Samana vuonna aloitti toimintansa uudelleen 1924 perustettu, mutta hiljalleen hiipunut Mynämäen VPK. Päätöstä vauhditti pahaa tuhoa tehnyt Mynämäen palo. Evald ei ollut toiminnassa mukana, mutta pojista Reino oli pari vuotta VPK:n toisen joukkueen komentaja. Vuonna 1934 Evald lahjoitti kierto-palkinnon jäsentenväliseen 25 km:n pyöräilykilpailuun. Sen voitti Reino Kallio, nuorin pojista, Kalervokin oli kuudes. Vuonna 1937 perustettiin Turun ja ympäristön polkupyöräkauppiaiden ja -korjaamoiden yhdistys. Sen johtokunnan jäseniksi valittiin veljekset Evald Kallio ja Vilho Jäspi. He olivat mukana vielä ainakin 1941, silloin varalla oli heidän veljenpoikansa Klaus Jäspi. Seuraavalla vuosikymmenellä mukana oli Vilhon poika Esko. Vuosikymmen olikin Jäspiin ”kulta-aikaa” pyöräkaupassa. Evaldilla oli liike Mynämäellä, pojista Esko piti liikettä Yläneellä, Reino Nousiaisissa, Kalervo aloitti Uudessakungissa. Vilho Jäspi oli toiminut Laitilassa jo pitkään, Kustaa Jäspin poika Klaus aloitti ensin

Lemulla ja siirtyi sieltä Nousiaisiin jatkamaan Reinon liikettä. Evald hallitsi täysin Mynämäen pyöräkauppaa monella eri merkillä, 1938 hän sai vielä Tunturinkin edustuksen. Vuonna 1939 Mynämäellä toteutui kymmenen vuotta vireillä ollut asia, kuntaan saatiin posteljooni ja reitin varrelle alettiin västää kiireesti postilaatikoita.

Vendalle ja Evaldille 1940-luvun alku oli työteliäs. Pari vuotta aikaisemmin aloittanut Auralan Vapaaopisto perusti Mynämäkeen ala-osaston. Sen talouskerho kokoontui kauppias Kalliolla. Toisena oppiaineena oli ruotsinkieli. Toiminta loppui kuitenkin ensimmäiseen kevääseen. Syksystä 1940 tuli raskas. Elokuussa hukkuu Mynäjokeen ensimmäinen lapsenlapsi, Reinon tytär Kaija. Vajaa kuukausi myöhemmin Reino kaatui rintamalla Aunuksessa. Polkupyörät oli otettu armeijankäyttöön eikä myytävää pyöriä ollut. Kalervo oli aloittanut 1940 lopulla radioiden myynnin, edustajana Mynämäellä oli veli Esko, seuravana keväänä Evaldinkin mainosti radiokoneita. Niitä oli nähtävänä ja koekuunneltavana. Vega-ompelukoneetkin tulivat myyntiin. Ne eivät ilmeisesti oikein ”istuneet” Evaldille ja jäivät pian pois.

Mynämäen Seudun Yksityisyrittäjät perustettiin 7.10.1945. Evald oli sen ensimmäisen hallituksen varajäsen ja jatkossa vuoroin Vendlan kanssa aina vuoteen 1960. Heti ensimmäisenä

vuonna alettiin Mynämäelläkin pitää yksityisyrittäjäviikkoa. Pyöräkauppa oli sodan takia pysähdyksissä aina 1940-luvun loppuun. Evald oli saanut pyöräkauppaan uuden kilpailijankin, Bernhard Mattilan. Laitilassa pyöräkauppaa teki Vilho Jäspi, Nousiaisissa Klaus Jäspi.

Mopokauppa teki tuloaan 1950-luvun lopulla. Evald oli jo 1939 mainostanut Pyrkijän kevytmoottoripyöriä ja 1952 hänellä oli varastossa ruotsalaisia moottoripyöriä. Samana vuonna hän mainosti yhdessä Kalervo Kallion kanssa Ariel-, Jawa- ja CZ-merkkisiä moottoripyöriä. Kalervo lähti mopokauppaan 1957, Evald pari vuotta myöhemmin. Vuosi 1959 Evaldilla oli merkkipuosi, 70 vuotta tuli täyteen. Hän sai Keskuskauppakamarin kultaisen ansiomerkin toiminnastaan yrittäjänä. Saman ansiomerkin sai 1982 Vilhon poika, Esko, Laitilasta. Eräs kunniatehtäväkin Evaldilla jo oli Vuonna 1950 hänestä tuli Lankkisten kylänvanhin, jonka tehtävänä oli tarkkailla kylän siveellistä elämää ja ilmoittaa papistolle kylässä mahdollisesti vallitsevista paheista ja epäkohdista. Kinkereissä piti kylänvanhimman kertoa aviottomista lapsista, juopottelusta ja muista kylässä tapahtuneista epäsuotavista asioista. Evaldin tuntien nuo puheet eivät kovin pitkiä olleet, vaikka vähän syytä olisi ollutkin. Evaldin asema johtavana pyörämyyjänä oli vankka. Bernhard Mattila myi



Evald polkupyöräkorjaamossaan parin asentajan kanssa. Kuva noin 1950-luvulta.

vuosikymmenen alussa kaikkea mitä kohdalle sattui: ”Polkupyöriä balonki- ja tavallisia, koti- ja ulkolaisia ompelukoneita Siks-Saks. Hevos- ja käsirattaanpyöriä, auton pyörän lukkorimssuja. Auton puolia ja akkuja, höyrypainekeitin, 26x2,25 sisä- ja ulko moottoripyörän renkaita, 250 ksm moottoripyörän kone, 4-syl. Magnetto ym. Huom! Myös vähittäismaksullakin.” Vuosikymmenen lopulla Bernhard keskittyi enemmän pyörä- ja mopedikauppaan, perusti jopa sivuliikkeen kirkolle, Pyöräalan. Vuonna 1953 Evald lähti taas mukaan ompelukonekauppaan. Merkkinä oli ensin Lada, sitten mainostettiin Singeriäkin. Kilpailua alkoi syntyä, Harry Aitotomaa myi Tikkaa, Singeriä ja Husqvarnaakin myytiin Mynämäellä ja pian niiden kauppa jäi Evaldilta. Sen sijaan vuonna 1959 Kalervon mainoksessa kerrottiin, että Crescent Savannruohonleikkureita on nähtävänä myös E. Kallion Polkupyöräliikkeessä.

Vendlan ja Evaldin 50-vuotishääpäivää vietettiin 4.3.1961 komeasti Mynälinnassa ja väkeä oli paljon. Yrittäjänkulman liiketalo puolestaan avattiin 20.8.1962. Siihen asettui seitsemän yrittäjää ja sen sanottiin kaunistavan Mynämäen liikekeskustaa ja osaltaan korostavan vauraan kirkonkylän edistyksellistä leimaa. Vuoden 1965 alussa siirtyi muutenkin aivan uuteen aikakautteen. Kirkonkylän keskusta sai katuvalot.

Vuosi 1963 olikin taas surulla kuormitettu. Evaldin veli, Vilho, menehtyi 17. maaliskuuta Laitilan sairaalassa. Hänen poikansa Esko oli hoitanut liikettä jo yli kymmenen vuotta, Evald sen sijaan, tuolloin jo 72 vuotiaana, hoiti liikettään itse. Eläkkeelle meno oli jo jonkin aikaa ajankohtainen, sillä vanhan talon viereen oli valmistumassa uusi koti, Vendlan ja Evaldin viimeisiä vuosia varten. Vendla oli jo aika huonossa kunnossa, mutta piti helmikuussa lukukinkerit ja kesäkuussa diakoniaseurat, mutta 8. marraskuuta Vendla nukkui pois ankaran sairauden uuvuttamana.

Kuukautta myöhemmin Eskon pojista vanhin, Kari, ilmoitti lehdessä jatkavansa Evaldin liikkeen toimintaa. Hän oli kuitenkin liian nuori ja kokematon hoitamaan liikettä ja liike myytiin reilu vuosi myöhemmin Ilmari Pöyhöselle. Hän taas oli laskenut kaiken sen varaan, että Evaldin lähes kolme vuosikymmentä hoitama Tunturipyörien ja -mopedien edustus siirtyisi automaattisesti uudelle omistajalle. Näin ei käynytäkään ja niin asiakkaat kaikkosivat Pentti Marttilalle. Hän on Rauha Kallion, Kalervon vaimon, sisarenpoika ja oli ollut pitkään Kalervolla töissä. Käytännössä Marttila otti Evaldin paikan

Mynämäen tärkeimpänä pyöräkauppiaina. Pöyhönen piti liikettä nelisen vuotta ja muutti sitten perheineen Helsinkiin ja näin oli E. Kallion Polkupyöräliikkeen historia lopullisesti ohi.

Evald joutui vielä saattamaan hautaan toisenkin poikansa Eskon, joka kuoli 7.6.1964. Evald vietti viimeiset vuotensa uudessa talossaan. Pöyhösen lähdön jälkeen Pentti Marttila vuokrasi vanhat rakennukset ja osan peltoa. Talossa oli vuokralla Vaskelaisen perhe, pyöräliikkeen tilat olivat hänellä varastotiloina. Evald ehti viettää vielä 80-vuotisjuhlaansa ennen poismenoaan, 3.2.1970. Vaikka Vilho ja Evald tekivät elämäntyönsä polkupyöräkauppiaina, heille molemmille oli maanviljelys sitäkin tärkeämpi. Molemmilla oli kanoja ja lemmiä 1950-luvulle asti. Vilho osteli peltoa ja metsää, Evaldinkin 2 hehtaarin palstasta tuli ostojen kautta 3,2 hehtaarin suuruinen. Evaldilla oli lisäksi suuri puutarha jokirannassa, jossa oli kymmeniä omenapuita ja marjapensaita. Evald oli pitkään liikkeessä toimineen asentajan, Seppo Anttilan, mielestä rauhallinen mies, jonka töissä oli mukava olla. Seppo ei muista Evaldin suusta tulleen yhtä ainoata voimasanaa. Evald nauroikin ”sisäänpäin”, hiljaa niin, että naurun sijasta kyyneleet tulivat silmiin. Tämä ei ole sinänsä mikään naurunasia, tietää tämän kirjoittaja omakohtaisesti ”perittyään” tämän ominaisuuden isoisältään. Evaldia kiinnosti kovasti luonto ja sää. Hän piti vuosikymmenet päivittäin kirjaa säätilasta, kirjasi lämpöasteet ylös ja mittasi sademäärät. Vanhan kansan miehenä hänellä oli joistain asioista oma käsityksensä. Vävy-poika Leo Mustonen kertoi heidän elokuisena iltana katselleen kirkkana loistavia tähtiä ja kuuta. Tuli puhe kuun koosta, jolloin Leo selitti sen halkaisijan olevan yli 3.000 kilometriä. Tätä Evald ei uskonut, vaan piti kiinni siitä, että sen koko noin tynnyrin pohjan luokkaa. Tähän arvioon oli Leonkin tyytyminen.

Evald teki pitkän päivätyön polkupyöräkauppiaina läpi hankalienkin aikojen. Vanha kotitalo seisoo vielä paikallaan, piharakennukset ja myymälä vielä lähes alkuperäisessä asussaan muistuttavat hänen lähes viidenkymmenen vuoden kauppiasajastaan.

Vesa Mustonen

Lentokapteeni Lars 'Lasse' Hattinen (1923-1961)

Lentäjä-ässään kova kohtalo

Ensi vuoden 2011 tammikuussa tulee kuluneeksi 50 vuotta siitä, kun suomalaista siviili-ilmailua kohtasi koko maata järkyttänyt onnettomuus: Aero Oy:n reittikone, DC-3 tunnukseltaan OH-LCC, syöksyi maahan Vaasan pohjoispuolella Koivulahdessa tiistaiaamuna 3. tammikuuta 1961.

Kaikki koneessa olleet 22 matkustajaa ja 3 miehistön jäsentä saivat välittömästi surmansa.

Koneen kapteenina toimi Mynämäessä nuoruutensa elänyt ja täällä oppikoulunkin käynyt Lars Paul Erich Hattinen, jonka isä oli paikkakunnalla vankkana taksiautoilijana tunnettu Paavo Hattinen.

Mynämäen Yhteiskoulussa 30-luvun lopulla opiskelleet tiesivät, että Lars Hattinen, paremmin Hattisen Lassen tunnettu urheileva nuorukainen unelmoi lentäjän urasta jo koulupoikana. Oppikoulun kolmannella luokalla hän kirjoitti parikin ainekirjoitusta, jotka todistivat palavaa intoa ilmojen teille.

Otsikolla 'Suurin toiveeni' poika aloitti kauliällä käsialalla: "Suurin toiveeni on tulla hyväksi lentäjäksi." Ja toive toteutui. Lentäjänä hän oli luonnonlahjakkuus; lentäminen oli oleva hänen kohtalonsa, parhaimmalla – ja pahimmalla tavalla.

Lasse Hattinen oli syntynyt Kuorevedellä 23.4.1923, josta perhe muutti Mynämäkeen. Keskikoulun käytyään ja talvisodankin jo alettua Lasse anoi, siis jo ennen asevelvollisuuskään- sä, vapaaehtoisena ilmavoimien palvelukseen. Jatkosodan aikana hän toimi hävittäjälentäjänä osoittaen erinomaista taitoa ja urheutta. Lasse Hattinen ampui alas 11 viholliskonetta ja tuli itsekin kahteen otteeseen alasammutuksi. Jälkimmäisen putoamisensa yhteydessä hän sai vaikeita palovammoja ja vietti pitkään sairaaloissa.

Vuonna 1946 suositeltiin palovammojen jälkihoidoksi kosteampaa ilmastoja. Niinpä Lasse Hattinen muutti 1946 Argentiinaan ja Brasiliaan toimien ns. pölytyslentäjänä. Tuolloin tarvittiin plantaaseilla rohkeita pilotteja, jotka levittivät kasvinsuojeluaineita lentäen matalalla viljelysten yllä. Työ vaati hermojen hallintaa ja taitavuutta. Hattisen työnantaja ja kaksi hänen lentäjätoveri- aan saivat surmansa noilla lennoilla. Itsekin hän



Kuvassa Helvi Lepola, Elvira, Raimo ja Lasse Hattinen. Kuva vuodelta 1926.

joutui onnettomuuksiin kuusi kertaa, mutta selvisi niistä ilman pahempia vaurioita.

Kotimaahan palattuaan Lasse Hattinen lensi täälläkin pölytyslentoja, mutta siirtyi vuonna 1955 liikennelentäjäksi Aero Oy:n palvelukseen. Hän asui ensin Maskussakin, mutta muutti sitten perheineen Helsinkiin. Silti hänet nähtiin usein Mynämäessä tuttuja tapaamassa, kuinkas muuten. Mynämäkeläiset tapasivat hänet usein Turun Artukaisten kentällä ja myös Helsingin Malmilla. Isänsä kollegat, taksikuskit, olivat hänelle hyviä tuttuja ja kyytien sattuessa kentille, taksimiehillä oli usein tilaisuus jutella tutun pilotin kanssa.

Uskomattomia asioita

Kohtalokas koneen maahansyöksy Koivulahdes- sa, ja lentokapteeni Hattisen kuolema, kohahdutti myös Mynämäkeä. Kaikkia niitä, jotka tunsivat rauhallisen ja taitavan Lasse Hattisen, järkytti erityisesti se tapa, jolla lehdistö alusta alkaen

puhui lentohenkilöstön edellisillan ravintolaillasta. Tutkijalautakunnan ja Aeron oletukset tulivat ot-sikoissa esille erittäin selvästi: kone oli kunnossa, lentäjät eivät.

Lehtien lukijoille tuli se käsitys, että keskityttiin nimenomaan ohjaajien toimintaan, ei niinkään teknisiin seikkoihin. Outona tosin pidettiin yhtä-äkkistä syöksyä alas hyvin jyrkässä kulmassa. Ounasteltiin myös, että ohjaamossa olisi ollut joku ylimääräinen henkilö. Vaikeinta varsinkin lentokapteenin isälle, Paavo Hattiselle, olivat ne viittaukset, jotka pyrkivät osoittamaan lentäjän olleen humalassa. Tästä puhuttiin julkisuudessa paljon. Näytteet oli testattu palaneitten uhrien verestä, vaikka ruotsalaisetkin lääkärit monin tavoin viestittivät, että promilleluvut tällaisissa tapauksissa eivät ole todistuskelpoisia.

Lasse Hattisen lentäjätuntajille oli mahdoton uskoa, että pilotin virhe olisi ollut turman syy. Niinpä huhumylly tuon traagisen tapahtuman ympärillä jatkui vuosikausia. Jotkut uskoivat, että koneessa oli liikemies, joka suuren henkivakuutuksen otettuaan sai tavalla tai toisella aikaan maahansyöksyn. Silminnäkijöistä jotkut puhuivat, että koneen äänestä päätellen sillä oli vaikeuksia jo paljon ennen putoamista. Ihmeteltiin myös, miksi palaneita kankaanpaloja löytyi maastosta jo vajaata kahta kilometriä ennen maahansyöksyä. Toki koneen tasojen jäätymistäkin pidettiin mahdollisena.

Mynämäessä on vieläkin henkilöitä, jotka muistelevat seuraavanlaista tapausta: Muutamia tuttuja oli ollut joitakin viikkoja ennen onnettomuutta kentällä Lasse Hattisen kanssa jonkin DC-3:n ohjaamossa. Tuolloin Lasse oli taputtanut koneen ikkunankarmia ja sanonut tähän tyyliin:



Uskotteko, että näitä alkaa kohta tippua; alumiini tasoissa ja rungossa niin väsynyttä eli täynnä hiushalkeamia!

Oli miten oli, seuraava DC-3 syöksyi maahan Marianhaminaa lähestyessään 8.11.1963 ja surmansa sai parisenkymmentä henkeä. Seuraavina vuosina kyseinen konetyyppi poistui matkustajaliikenteestä. Tosin ilmavoimien vastaavalle koneelle ehti vielä sattua yksi turma, ennen kuin sinänsä lento-ominaisuuksiltaan loistavat DC-kolmoset siirrettiin kokonaan rahtipuolelle.

Teksti, Juhani Heino

Kuvat ja muu taustamateriaali, Kari Nurmi

Lasse Hattinen kirjoitti Mynämäen Yhteiskoulun III luokalla 1937-38 suomenvihkoonsa seuraavanlaisia aineita:

Suurin toiveeni

"Suurin toiveeni on tulla hyväksi lentäjäksi. Lentäminen on mielestäni hauskaa, vaikka se tarjoaakin paljon vaaroja. Usein, kun näen lentokoneen tai luen kertomuksia lentämisestä, tulee mieleeni, että minäkin saisin olla siellä mukana. Lentäjäksi pääseminen on kyllä hyvin vaikeata. Ensinnäkin on paljon lentäjiksi pyrkijöitä, ja sitten on tarkka lääkärintutkinto ja vaikea lentokoulu, joissa moni on saanut kiellon pääsemättä koskaan lentäjäksi."

(Arvosana 8)

Lentomatka (kuvitelma)

"Olin päättänyt ryhtyä lentäjäksi, ja sitä varten oli minun suoritettava lentäjätutkinto. Selviydyinkin siitä kohtalaisen hyvin ja olin servuoksi iloinen. Mutta sitten valkeni päivä, joka oli minun koelentopäiväni. Pukeu-

duin nahkavaatteisiin, kiinnitin laskuvarjon selkään ja lähdin koelentokentälle. Sinne oli valmiiksi rullattu koulun uusi 'Viri'-kone, joka oli myös uutta mallia. Ensin vähän pelotti lähteä, mutta kun annettiin merkki, että valmistautuisin starttiin, ei ollut muuta keinoa kuin rullata kone kiitoradan päähän. Sitten panin koneen käymään täysin kierroksin, ja se kiiti kovaa vauhtia sementtipäällysteisellä kiitoradalla. Vähitellen se kohosi ilmaan, jota en paljon huomannutkaan. Pelkoni oli jo poissa ja kone kulki tasaisen pehmeästi. Se ei tärissyt ja hyppelhtinyt niin kuin auto, vaan kulki kuin pumpulissa. Lentelin pitkän aikaa kentän yläpuolella ja se oli mielestäni hyvin hauskaa. Sitten tuli laskeutumisen vuoro. Aloin taas pelätä, sillä se on lentämisen vaarallisin osa, mutta pelkoni voitettua meni sekin hyvin. Niin olin suorittanut ensimmäisen lentomatkan ja senjälkeen olen tehnyt sen monta kertaa."

(Arvosana 8-)

**Korjaamomme tehostuu
Kahvilamme uudistuu
Tervetuloa hyvänpalvelun huoltoasemalle!**



MYNÄMÄKI
Keskuskatu 29
Puh. 4307 254



Rakentajaa varten!

RAUTA-APAJA
www.rauta-apaja.com

MYNÄMÄKI PUH. 430 7311, 430 7324 Avoinna ma-to 8-17, pe 8-18, la 8-13



MYNÄMÄEN APTEEKKI

p. 02-4338 100

Palvelemme osoitteessa
Keskuskatu 13 B 3

Aukioloajat: ma-pe 9-18, la 9-14,
suljettu pyhäpäivinä: 6.12., 24-26.12.
ja 1.1.2011.
31.12.2010 avoinna 9-16

**MAKSUTON TERVEYSKESKUKSEN
RESEPTIEN UUSINTAPALVELU**

Apteekista laaja valikoima apuvälineitä,
sidentarpeita, ihonhoitotuotteita
(sarjat: Vichy, Aco, Avene, Favora)
lisäksi harvinaisempia tuotteita tilaamme
tarvittaessa päivittäin.

Tarjouksia mm. vitamiinivalmisteista kts.
myös www.apteekki-mynamaki.net

TERVETULOA!

PORAKAIVOT

- Neuvonta jo suunnittelu-
vaiheessa
- Pumput ja asennukset
- Porakaivojen huollot

Maalämpöpumput

- Mitoitus • Myynti • Asennus

KALLIOKAIVO OY



J & J Lehtonen
23100 Mynämäki
Puh.(02) 4305 324
0400 124 124

www.kalliokaivo.fi

Eräs koelento

Yllämainitulla otsikolla kirjoitti Reino Tuomela 'Kansa taisteli' -lehden numerossa 7/1968 kuvauksen Lasse Hattisen siitä lennosta, joka päättyi koneen putoamiseen ja lentäjän pahoihin palovammoihin. Teksti on osittain fiktiivistä, mutta perustuu vahvasti silminnäköiden kertomuksiin ja lentäjän itsensä, sekä lentäjätoverien kertomuksiin.

Tapahtuma-aika on kuuma heinäkuun päivä 1944 ja paikkana Värtsilän lentokenttä Kaakkois-Suomessa, itärajan pinnassa. Ylikersantti Lars 'Lasse' Hattinen kiinnittää laskuvarjoa selkäänsä ja kapuaa koneen ohjaamoon.

Lentokone on Morane-Saulnier, eli MSv, johon on tavanomaisen Hispano-moottorin sijasta asennettu huomattavasti tehokkaampi, sota-saaliina saatu 930-hevosvoimainen HZ 105 M. Hattisen tehtävänä oli testata moottorin sopivuus konetyyppiin, jonka alkuperäisen voimanlähteen heikko teho oli osaltaan aiheuttanut niin monen MSv-lentäjän joutumisen kentän päässä sijaitsevaan kappeliin ja sitä kautta kotiseudun multiin.

Mekaanikko katseli kentällä miten kone kipusi nopeasti korkeuksiin, oikaisi sitten vaakalentoon, pyöräytti pari vaakakierrettä ja aloitti silmukan. Yhtäkkiä se suuntasi etelää kohti kadoten pisteeksi horisonttiin. Mihinkäs se Lasse nyt kesken koelennon?

Lentäjä oli saanut radiotiedon, että Suojärven suunnasta on tulossa parvi vihollisen Airacobria. Kuumassa ohjaamossa katse tähyili avaruutta. Kone mutkitteli koko ajan, sillä pilotti tiesi kokemuksesta, että taivas on vaarallisin takana ja alla; myös niitä suuntia on pystyttävä tähyttämään. Oikealla Jänisjärvi, vasemmalla takan kaunis Tolvajärvi, jonne putosi äskettäin kokenut ammattiveli. Lähiminuuteilla pitäisi letkan näkyä noin 'kolmen tonnin kieppeillä'. Oma mittari näytti korkeudeksi 3500 jalkaa.

Tuolla, etuvasemmalla, kaartamassa pois-päin! Tilaisuus on mitä parhain Hattisen MSv:lle. Vielä nykäisy vöistä ja sitten mennään! Kolmesta konekivääristä lähtee kaunis helminauha kohti viholliskoneen vatsaa ja saman tien se on jo palavana pallona painumassa alas. Taas suomalaisen lentäjä-ässänsä sormen koukistus ja jälleen poistuu palava kone näkyvistä. Kahdeksan jäljelle jääneen koneen muodostelma hajaantuu nopeasti. Lasse Hattisen vaisto sanoo, että nyt on kiire: Airacobrat ovat ketterämpiä kuin tämä 'Mörkö-Morane' ja kohta pyrstön takana!

Lentäjä pyöräyttää MSv:n selälleen ja pystysyöksyyn. Hattinen huomaa hämmästyksensä, että alapuolella menee laivue Iljushin-maataistelukoneita. Läpi vaan rykelmästä, elleivät siivet osu toisiinsa! Onnistui, mutta temppu on sittenkin kohtalokas. Vihollisen joukoissa on joku nokkela kk-ampuja, jonka liipasinsormi on salamannopea. Suomalaiskoneessa tuntuu kova pamahdus, joka vie Hattiselta tajunnan. Velton käden paino vetää ohjaussauvaa taaksepäin. Koneen nokka kohoo. Liekit tunkeutuvat ohjaamoon. Haalarinlahkeet ja hihat palavat jo. Liekit tavoittavat kasvojen ihon. Lentäjä herää ja suorittaa pelastautumisen vaistonvaraisesti.

Laskuvarjohypystänsä Lasse Hattinen ei muista mitään jälkeensä. Silminnäköiset suomalaisen etulinjassa huokaavat helpotuksesta, kun lentäjä leijuu alaspäin. Mies putoaa hiljalleen kohti hakkuuaukeaa – suoraan rintamalinjojen väliin! Oma jalkaväki aloittaa kiivaan tulituksen kohti venäläisiä, etteivät ne ehtisi osua laskeutuvaan mieheen.

Lasse Hattinen tajuaa tilanteen iskeytyessä kannokkoon ja mielessä on vain yksi ajatus: äkkiä pois. Laskuvarjo lennähtää selästä ja pikajuoksua harrastanut mies säntää omien luo. Taju on taas lähteä. Lasse kaatuu auttajien syliin. Lääkäri toteaa potilaan koulutoverikseen. Lonkka on sijoiltaan, palovammat pahoja! Morfiinia heti!

Tuosta hetkestä alkoi Lasse Hattisen sinnikäs kamppailu sairaalasta toiseen. Vuosien hoidot ja kymmenet kasvoleikkaukset kestätyään mies sai jälleen siivet alleen!

Kohtalooan ei kuitenkaan kukaan voi välttää, päättää Reino Tuomela kirjoituksensa: Tapaus uusiutui myöhemmin - suuren matkustajakoneen ohjaamossa - meille kaikille tiedossa olevin seurauksin.

*Juhani Heino,
lyhennelmä 'Kansa taisteli'-lehden artikkelista.*

Keväällä ilmestyy Lasse Hattisen elämänkerta, tekijänä tietokirjailija Seppo Porvali.

Sähköllä ja sydämellä

Kun kotiseutuyhdistyksen edustajat keväällä 2010 haastattelivat yli 90-vuotiasta yrittäjää ja vahvaa kunnallista vaikuttajaa, Urpo Suvantoa, avautui oivallinen näkökulma maalaispitäjän sodanjälkeiseen kehitykseen.

Pian sotien jälkeen Mynämäkeen muuttanut kaksikko Urpo Suvanto ja Klaus Stenroos sekä heidän perustamansa Mynäsähkö Oy on toki ollut seudulla laajalti tunnettu, mutta mielenkiintoista oli kuulla tarkemminkin taustoja ja yksityiskohtia.

Perimmäinen kysymys kuuluu: miten Turun Nummenpakan poika Urpo Suvanto ohjautui sähköalalle ja muutti Mynämäkeen?

– Vaikka Nummenpakalla olen syntynyt, niin kouluvuodet kasvoin Itäharjulla, jonne isä teki torpan. Vaatimattomista oloista kun olen, minulle anottiin oppikoulusta vapaaoppilaspaikkaa. Sellainen annettiin Klassikosta, joka oli herrasväen kakaroille tarkoitettu; latinaakin luettiin viitenä päivänä viikossa! Hyvin siellä kuitenkin pärjäsin, mutta lukioon meno ei ollut taloudellisesti mahdollista.

Suvanto pääsi koulun jälkeen ASA-Radiolle hommiin ja sai 19-vuotiaana käskyn asepalvelukseen.

– Sotahommissa menikin viisi vuotta. Upseerikoulun käytyäni lähettivät Itä-rintaman sotatoimiyhtymän viestipataljoonaan. Sain todella hyvää viestipuolen koulutusta ja sodan alkaessa toimin upseerikokelaana joukkueen varajohtajana. Väneriksi minut ylennettiin 1941.

– Muistan, kuinka Syvärin suuntaan edettäessä sattui tapaus, johon löytyi yhtymäkohta myöhemmin täällä Mynämäessä: Oli kova sade ja myöhäinen ilta kun polkuja pitkin saavuimme erään joukko-osaston teltoille. Menin ilmoittautumaan päällikölle, joka lupasi kuivaa majoitustilaa joukkueelleni. Tuo päällikkö oli luutnantti, sittemmin majuri Teuvo Raimoranta, Tervoisten tilan isäntä Mietoisista. No, marssi jatkui. Sitten jonkin ajan kuluttua Syvärille saavuttua minut määrättiin viestikomentajan toimistoon ja aikaa myöten sain käydä Hämeenlinnassa useitakin alan kursseja.

– Keväällä 1943 minut komennettiin viestiyksikön huoltopäälliköksi. Sain alaisikseni 20-30

varusmiestä ja melkoisen joukon yli kolmekymppisiä reserviläisiä.

Suvanto naurahtaa, että 23-vuotias nuorukainen ei niitä miehiä paljon voinut komentaa.

– Silloinen tukikohtamme oli muuten varsin rauhallinen, mitä nyt pommikoneita silloin tällöin lensi yli. Heinäkuussa 1943 onnistui eräs venäläinen pommittaja saamaan täysosuman varastoomme. Minullekin jäi vain ne varusteet, jotka päällä olivat.

Sitten Urpo Suvanto ja viestiporukkansa määrättiin lähemmäs etulinjoja, Syvärin voimalaitoksen konttorihuoneisiin. Tuolloin hän oli jo saanut luutnantin arvon.

– Naapuritalossa oli kaukopartio-osasto Kuismasen porukkaa; siellä riitti meteliä silloin kun ne pojat olivat vapaalla!

Huhtikuussa 1944 pääsi Suvanto miehineen Aunuksen kaupungin lähelle hetkeksi lepoon ja sieltä heidät määrättiin Kannakselle.

– Sodan päättyessä tultiin Kivijärven rantaan Luumäelle, presidentti Svinhuvudin kartanoon. Silloin sain pahan keltataudin ja jouduin sotilassairaalaan Wetterhofin kotiteollisuusopistolle Hämeenlinnaan. Siellä olin lokakuun lopulle asti, kunnes joulukuun lopulla 1944 pääsin siviiliin.

Mynämäen maisemiin

– Viestipataljoonaamme tuli 1942 nuori vahvavirtaupseeri Klaus Stenroos, Urpo Suvanto kertoo.

– Hänen kanssaan tultiin hyvin toimeen ja sotatoimien aikana syntyi kaverusten kesken ajatus, että jos tästä vielä elämä rauhoittuu, niin voisimme aloittaa yhdessä jotakin toimintaa sähköalalla.

Kun sota sitten loppui, oli monellakin yritystoiminnan alalla voimassa säännöstely, joka esti uuden yrityksen perustamisen. Haluttiin turvata edellytykset vanhoille yrittäjille ja pyrittiin estämään raju kilpailu jälleenrakentamisen kuumenemalla markkinoilla. Myynnissä olevan yrityksen sai kuitenkin ostaa.

– Kuulimme, että Mynämäessä oli Ensio Nystrom halukas myymään sähköalan liikkeensä.



*Mynäsähköön toimitila 1950-luvulla.
Ns. Pilpolantalo nykyisen Keskuskadun
varrella.*

Paikkakunta oli tuttu, koska olin ennen sotia käynyt Mynälinnassa (nyk. linja-autoaseman paikalla) tansseissa. Välittäjänä oli asioitsija Rafael Rinnevaara.

– Elokuun 8. päivä 1945 vein ensin vaimoni Kertun Turussa Heidekenin synnytyssairaalaan, poikamme Jouko kun syntyi, ja tulin sitten Mynämäkeen. Rinnevaara istui Hattisen kioskin kuppeissa. Kaupat sähköliikkeestä tehtiin, ja minusta tuntui, että myyjä Nyström kuvitteli voivansa pikapuoliin ostaa firman takaisin; epäili siis nuorten miesten mahdollisuuksia.

Suvanto kertoo, että miehet, hän ja Stenroos, muuttivat tänne ensin. Majoituttiin Mäenkylän etelärinteessä olevan silloisen Krapinojan liiketalon vinttiin, taloon jossa sittemmin Mynäsähkökin toimi jonkin aikaa, kuten myös Pilpolan leipomo ja autotarvikeliike ja mitä kaikkea.

– Syömässä käytiin nykyisen Y-kulman yläpuolella, jossa oli Lehtovaaran kirjakaupan vieressä Marttilan kauppa (vintissä puhelinkeskus). Marttilan emäntä piti ruokalaa.

Uuden yrityksen alku meinasi kuitenkin tyssästä heti alkuun lupamenettelyyn:

– Ensinnäkin meidän piti todistaa olevamme alan ammattilaisia. Ja kansanhuollon esimiehen, joka oli erittäin rauhallinen Antti Juva, piti lähettää paperit Helsinkiin hyväksyttäväksi. Kansanhuolto ja kunnantoimisto olivat muuten tuohon aikaan palokunnantalon vintissä. Ja talo oli tuossa keskustan nykyisen risteuksen paikkeilla teitten risteuksen muodostamassa kolmiossa. Ihmettelimme jonkin ajan kuluttua, että missä lupa viipyy, jolloin Juvan Antti kummasteli, että pitikö ne paperit lähettää jonnekin.

Rakennuksesta toiseen

Toimintaa aloitellessamme Stenroosin Klaus sai vuokrattua Rastimon Kustaan saunakamarin (siitä

kivisen viljamakasiin kirkonpuolelta) perheelleen. Minä toin perheeni Ruotsinmäen taakse, Haleojan rantaan Marttilan Einon yläkertaan. Heinon Vieno haki Turusta Volvollaan; oli kylmä helmikuun päivä, istuin tavaroiden joukossa lavalla ja pojat, Seppo ja Jouko, olivat Kertun kanssa hytissä. Olin muuten mennyt kihloihin jo jouluaattona 1939, naimisiin menimme syksyllä 1941.

– Uuteen paikkakuntaan pääsimme hyvin sisälle Marttilan Lahjan avustuksella, koska hän oli yhtäläillä puhelias kuin meidän Kerttukin. Ja Marttilan Eino taksikuskina osasi valistaa seudun asioista enemmän kuin riittävästi.

– Sähköliikkeen toiminnan alku oli melkoista taistelua leivästä. Tai ei yksin alku, naurahtaa Urpo Suvanto: – Ei se leivän hankkiminen yritystoiminnan kautta missään vaiheessa helpolta tuntunut.

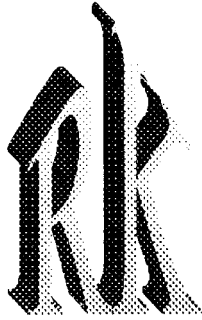
– Työt silloin sodan jälkeen olivat pieniä ja kaikesta oli puute. Polkupyörän ostoonkin oli saatava kansanhuollon lupa. Sähkötarvikkeet olivat vähissä ja kaikki keinot keksittävä. Muistan, kuinka Stenroosin kanssa haimme Lemmin kyliltä jokusen voikilon ja lähdimme Helsinkiin. Siellä oli tukkuliikkeissä sodanaikaisia tuttuja, jotka vaihtoivat voikilon lankakieppiin tai pistorasiaan.

Mynämäessä oli tuolloin puute myös liiketiloista ja asuntoakin joutui tavan takaa muuttamaan.

– Kun Knaapilan Paavo rakensi kaksikerroksisen puutalon (nyk. kunnantalon ja K-marketin väliselle paikalle), muutimme sinne yläkerran toiseen parihuoneeseen. (Alakerrassa oli Savoniminen ravintola). Sitten kunta osti talon eläinlääkärin (viimeksi Lennart Fagerlund) virkataloksi ja me siirryimme Nihattulaan, Koskisen taloon siihen Raivoa vastapäätä. Sieltä taas Aittomaan uuden kaupan yläkertaan, mutta kun Aarre Aittomaan tilanne meni sellaiseksi, että Kesko otti talon haltuunsa, meille annettiin puoli vuotta aikaa muuttaa pois.

Lähestyttiin 1950-luvun puoliväliä ja Suvanto katsoi liikekumppaninsa kanssa, että on parasta rakentaa omat talot. He saivatkin ostaa nykyisen Virastotien varrelta rinnakkaiset tontit.

– Se oli loppusyksyä 1954, kun muutettiin tähän taloon. Muistan, että juuri niihin aikoihin syntyi Katriina, jonka isosisko Marja oli tuolloin jo nelivuotias.



RAKENNE-KYLÄNPÄÄ Oy

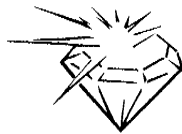
Lepistöntie 6, 23100 MYNÄMÄKI
puh. (02) 433 9700, fax 433 9717
Kauko Kylänpää 0400 228 704

s.posti: rakenne-kylanpaa@kylanpaa-yhtiot.com
www.kylanpaa-yhtiot.com

VASTUULLISTA RAKENTAMISTA



RAKENNUSTEOLLISUUDEN KESKUSLIITON JÄSEN



Virmon Koru

Palvelee: ark. 9–17 la 9–13

Keskuskatu 24, MYNÄMÄKI
puh. 430 3064

Wirmo-Seuran korut myynnissä meillä

SILMÄAS^EMA / Mynämäen Näkökeskus Oy

Mynäcenter, 23100 Mynämäki, puh. (02) 4306 088

- NÄÖNTARKASTUKSET
- SILMÄLASIT
- PIILOLASIT
- KUULOKOJEET
- SILMÄLÄÄKÄRI
- NÄKÖKENTTÄTUTKIMUKSET

... ja nautit näkemästäsi

Mynämäen Teräsrakenne **Velj. Vahtera**

Valtakatu 5, Mynämäki
puh. 430 7093

FYSIOTERAPEUTTISET HOIDOT JA HIERONTA Keskuskatu 18, 23100 Mynämäki

Fysioterapeutti Hanna Käkönen
☎ 430 6492
040 847 5517

Fysioterapeutti Tiina Laaksonen
0400 522 301

Urakoita etäämmälläkin

Mynäsähkön ensimmäinen vaatimaton liikehuoneisto oli Mäenkylässä, siinä talossa jonne miehet ensin tulivat asumaankin. Sitten toiminta jatkui mm. nykyisen Keskuskadun varrella ns. Pilpolan talossa (torin yläkulman kohdalla).

– Varasto ja verstaas oli silloin Osuuspankin nykyisen P-paikan laidalla olleessa Sirenin talossa, muistelee Urpo Suvanto.

– Jossakin vaiheessa varasto oli myös toisella puolen tietä Varjosen torpan alakerrassa. Mutta sitten kun valmistui KOP:n uusi liiketalo (se jossa nyt on Mietoisten Sp:n konttori), niin me pääsimme Mäenkylän harjalle entiseen pankkisaliin kunnan tiloihin (siihen missä nyt on kerrostalo Rieskala).

– Ja heti kun 1960-luvun alussa valmistui Y-kulman liikekiinteistö, niin muutimme siihen. Olimmekin alusta alkaen mukana siinä hankkeessa. Yläkertaan tuli iso myymälä ja alakerassa olivat tilat suunnittelijoille. Kuivelan alueelle valmistui sitten oma verstaas- ja varastohalli. Pihlajamäki toimi siellä pitkään varastomiehenä. Nuorempi polvi muistaa paremmin viimeksi varastomestarina toimineen Seppo Suvannon; veljensä Jouko Suvanto taas on ollut enemmän myymälän puolella 1960-luvun lopulta alkaen. Siellä hänet voi nähdä edelleen, tosin toiminta Y-kulman tiloissa jatkuu nykyisin Sähkösuvento Oy:n merkeissä.

Aivan aluksi Mynäsähkö toimi tietysti vain omistajaparin, Suvanto ja Stenroos, voimin. Heilähän oli alan koulutusta ja kokemusta, paitsi sähköasennuksiin, niin myös laitteiden korjauksiin.

– Muistaakseni Salosen Teuvo oli huoltopuolella ensimmäinen palkattu työntekijä. Sähkölaitteita oli huusholleissa tuohon aikaan vähän; työkooneissa enemmän. Ensimmäinen Mynämäestä palkattu asentaja oli muistaakseni Lehtosen Asser jo 1940-luvun lopulla. Urakatkaan eivät olleet

Y-Kulmaa rakennettiin vuonna 1961.



Aiotteko ostaa RADION?

Meillä on 5. putkisia SALORA vastaanottimia, joiden äänentoisto ja ulkomuoto varmasti tyydyttävät vaatimuksianne. Ja hinta on luokkaa vain

16500: –

TERVETULOA
TUTUSTUMAAN ja
KOEKUUNTELEMAAN.



Mynämäki puhelin 189

suuria – yksi lamppu per huone eikä aina edes katkaisijaa: ruuvattiin vain lamppu löysään kun aurinko nousi. Sitten urakatkin suurenivat vuosi vuodelta ja väkimäärää vähitellen kasvatettiin, niin että se parhaimmillaan oli 40-50 henkilöä.

Suvanto kertoo, että Mynäsähkön ensimmäinen suuri urakka oli sairaalan saneeraus Uudesakaupungissa 1950-luvun alussa ja tuon luvun lopulla saneerattiin lukuisia kerrostaloja samassa kaupungissa.

– Taisi olla 1957, kun Mynämäessäkin oli isompi urakka uuden koulurakennuksen sähköistämisessä. Raison kaupungintalo oli meillä, samoin Raison monet koulut useammalla vuosikymmenillä. Urakoita oli myös Harjavallan, Vammalan, Karkun suunnilla. Meillä oli hyvin sujuva yhteistyö muutaman suuren rakennusyhtiön kanssa.

– Myös tievalaistuksia tehtiin. Ensimmäinen taisi olla sen aikaisen ns. Turun ohikulkutien (Raisio-Piikkiö) Raison pään valaiseminen. Puupylväillä se tehtiin ja Antti Lehto oli työmaan kymppinä, hän kun oli tullut meille Lounais-Suomen Sähköltä, jossa oli saanut pylväshommista paljon kokemusta. Sitten katuvalaistuksia tehtiin kilometrikaupalla eri puolille Varsinais-Suomea.

Kotien koneistus

Mynäsähkön monikymmenvuotiseen historiaan ajoittuu myös kodinkonekaupan melkoinen muutos. Urpo Suvanto koki nuo vaiheet hyvin yksityiskohtaisesti vuosi vuodelta omassa myymälässään. Häntä haastatelleillekin tulee mieleen pari esimerkkiä:

– Taisi olla loppusyksyllä 1959, kun kylällä kiersi sana: Mynäsähkössä on näköradio! Sitä mentiin illan pimetessä katsomaan. Keikuttiin pyörätelineen päällä ja koetettiin nähdä isojen poikien yli. Kyllä, pimeään näyteikkunan läpi heijasteli myymälän perälle tuolille asetettu välkkyvä, pyöreähkö ruutu, jossa näytettiin neekerien nyrkkeilyottelua. Ihmeelliseltä näytti mustavalkoisenaikin! (JH)

– Ja pakastimet tulivat vasta 1960-luvun lopulla. 1970 voitin Mietoisten Maamiesseurantalon bingossa arkkupakastimen. Sovin vanhempieni

Tapahtumia vuoden varrelta



Wirmo-Seuran puheenjohtaja Marja Virpi vastaanottaa itsenäisyyspäivänä seuralle luovutetun Mynämäkimitalin.



Johan Gadolinin syntymäpäivää juhlistettiin 5.6. seppeleenlaskulla ja kakkukahvilla.



Laurin markkinoilla Wirmon Wanhat Wehkeet -osasto oli perinteinen vetonaula. Maamoottorin käynnistyksestä vastasi ansiokkaasti jälleen kerran Rainer Aerikkala.

Pirjo-Liisa Laiho nimettiin vuoden 2010 Lauriksi.

Kivimakasiinissa oli markkinoiden aikaan seuraavat näyttelyt: Seija Laakson käsityöt, Annikki Valtasen kokoomana keinutuolien matot ja Taideyhdistys Vakun näyttely.





Johan Gadolin 250 vuotta -juhlavuosi hui-
pentui lokakuussa juhlaseminaariin, näytte-
lyyn ja ruokapitoihin.



Mynämäkeläiset Gadolinin jalanjäljillä
Ruotsissa Ytterbyn louhoksella. Paikallisen
Rotary-Clubin edustaja Pontus Holmström
oli oppaana.

kanssa, että seuraavana vuonna, kun täytän 15 vuotta, saan siitä heiltä vaihdossa mopedin. Arvokas voitto siis! (KA)

Urpo Suvanto muistelee, että kodinkonekaupan rajuin muutos tapahtui 1960-luvun lopulla, silloin kun matkaradiot, kasettisoittimet ja kostereot löivät itsensä läpi.

– Pulsaattoripesukoneet ilmestyivät myyntiin 1950-luvulla. Jääkaappien tulo tapahtui vähän myöhemmin, pakastelaitteiden taas vasta 1970-luvun alussa. Esimerkiksi Electrolux järjesti silloin pakastuskursseja laitteiden ostajille. Rouvaporukoita kuskattiin esimerkiksi Airisto-hotelliin kursseille. Myyntivaltti sekini.

Lisävirtaa lautakuntiin

Urpo Suvanto tunnetaan Mynämäen kunnassa myös aktiivisena yhteiskunnallisten asioiden hoitajana vuosikymmenien ajan.

– Jälkeenpäin olen ihmetellyt, kuinka silloin olimmekin Stenroosin Klausin kanssa niin innostuneita myös kunnan ja yhdistysten asioista. Ja kun yhteen tehtävään suostui, niin hommia tarjottiin aina vain lisää.

– Molemmat suostuimme heti 1950-luvulla valtuustoehdokkaiksikin. Ja tultiin valituksi. Minä kyllä jätin sen yhteen kauteen ja keskityin sen jälkeen vain lautakuntiin. Niissä olinkin jatkuvasti vuoteen 1984 asti.

Suvanto oli kaavalautakunnan puheenjohtajankin 12 vuotta, teollisuuslautakunnan pj 10 vuotta ja urheilulautakunnan pj myös pitkään.

– Teollisuuslautakunnassa olin juuri silloin, kun Mynämäki järjesti Vakka-Suomen Maatalous- ja Rakennusnäyttelyn eli 15.-18.6.1967 pidetyn Vakka 67:n. Se teetti valtavasti töitä, mutta mielenkiintoista se oli kun sai touhuta ministerien Paasio ja Aitio kanssa, presidentti Kekkonen tapaamisesta puhumattakaan. Kekkonenhan avasi tuon näyttelyn, joka kattoi kirkonkylän pellot keskustan länsipuolella.

– Kaavalautakunnan johdossa taas olin silloin, kun järjestettiin asuntomessut Kivistönmäen alueella vuonna 1977.

Kun 1970-luvun alussa uusi kansanterveyslaki astui voimaan, teetti se töitä myös kunta-tasolla.

– Karjalakin oli silloin vielä itsenäinen ja tietysti Mietoinen. Yhdessä Mynämäen kanssa toteutettiin uuden terveyskeskuksen rakentaminen ja siihen liittyvät asiat. Silloisen yhteistyöelimen valtuuston pj oli Pertti Vuola, itse olin liittovaltuuston johdossa. Terveyslautakunnan pj oli Hugo Eeva. Se oli raskasta aikaa, kun piti perehtyä lainsäädäntöön, luoda suuntaviivoja ja pohtia toteutustapoja.

Kokouksia oli yhtä mittaa. Me luottamusmiehet olimme mukana melkoisessa rullanssissa 'tappellessa' suunnittelijoiden ja virkamiesten kanssa ennen kuin saatiin kustannusarviot ja päästiin rakentamaan.

– Monta Helsingin reissua siinä tuli tehtyä. Lopulta löytyivät oikeat kontaktihenkilöt. Muistan eräänkin, joka sopivan vinkin jälkeen osui kohdalle ja kutsuttiin paikan päälle tutustumaan. Syötettiin hyvin Mynämotellissa, autettiin takkia ylle ja kumarreltiin kaikki. Sillätavoin saatiin paperit taas etenemään. Mutta kyllä se 'lahjonta' oli silloin vähän erilaista kuin nyt, Suvanto hymähtää.

– Meidän, luottamusmiesten, piti hommata lainat ja kaikki. Kunnat ilmoittivat, että ei se kuulu heille. Peruspääoma saatiin omista pankeista, mutta se ei riittänyt. Valtio piti saada tueksi. Kansaneläkelaitoksen pääjohtajana oli silloin Pajula. Saimme hänet tulemaan Turkuun, mentiin ravintola Marinaan ja tehtiin kaikki voitavamme! Kyllä ne puuttuvat rahat rakentamiseen sitten lopulta järjestäytyvät.

– Mutta uskomattoman paljon näihin toimiin piti uhrata aikaa ja kaikki tietysti oman yrityksen ja perheen kustannuksella, huokaa Urpo Suvanto, ja hymähtää: – Mutta silloin katsottiin, että se on luottamusmiesten velvollisuus.

Oli tietysti niitäkin luottamusmiehiä, joiden uraan ei edes puheenvuoroja liittynyt. Suvanto muistelee erästäkin henkilöä, joka toimikautensa aikana käytti vain yhden puheenvuoron: Puheenjohtaja, täällä vetää niin, että voitaisko ikkuna sulkea!

Suvanto on toiminut pitkään myös yhdistysten toiminnassa, mm. Mynämäen Iskun puheenjohtajana. Yrittäjäjärjestöä hän oli paikkakunnalle puuhaamassa jo 1940-luvun lopulla ja toimi sen sihteerinä vuosikausia.

– Onneksi vaimoni Kerttu jaksoi hienosti hoitaa perhettä ja kotia, vaikka oma aikani kului paljon muualla, Urpo Suvanto kehuu: – Kerttu oli itsekin aktiivisesti monessa mukana. Marttayhdistyksen kantavana voimana monet vuodet ja jäsenenä kirkkovaltuustossa sekä seurakunnan diakoniatoimikunnassa. Ja kun itse jätin paikkani Mynämäen Yhteiskoulun kannatusyhdistyksessä, Kerttu oli sielläkin itsenäisen koulun kunnallistamiseen asti eli 1970-luvun alkuun.

Ilmiselvää on, että Mynäsähkömiehet ovat, paitsi sananmukaisesti sähköistäneet paikkakuntaa, tuoneet runsaasti virtaa myös Mynämäen yhteiskunnalliseen toimintaan.

*Haastattelu: Kari Ahtiainen, Juhani Heino
Teksti: Juhani Heino*



Sunilan kartanon historiaa

Kartanon varhaisvaiheet

Kuten lähes kaikkien Suomen kartanoiden, myös Mynämäen Sunilan historian varhaisvaiheet ovat vaikeasti selvitettävissä. Tilannetta ei suuresti ainakaan helpota se, että kartanon menneisyydestä ja omistajista kertovalla tarinalla on lukuisia eri versioita. Yhteneväisiä nämä versiot ovat toki siinä, että kartanon ensimmäinen tunnettu omistaja oli Vehmaan kihlakunnantuomari, Pohjois-Suomen laamanni (Mynämäki kuului tuolloin Pohjois-Suomeen, sillä raja Pohjois- ja Etelä-Suomen välillä kulki Aurajoessa) ja valta-neuvos Sune Sunesson, jonka suku myöhemmin otti Ille-nimen.

Kuitenkin jo ajankohta, jolloin valtakunnan johtaviin miehiin lukeutunut Sune Sunesson on kartanon omistukseensa hankkinut, on epäselvä. Jotkin myöhemmät lähteet kertovat hänet mainitun kartanon omistajana jo vuonna 1390, toisten lähteiden mukaan hän sai rälssioikeudet tilaan vuonna 1407. Sen sijaan hänestä itsestään esimerkiksi Suomen kansallisbiografiassa annettavien tietojen mukaan hänen nimensä esiintyy keskiajan asiakirja-aineistossa vain vuosien 1402 ja 1448 välillä. Ristiriita on huomattava, sillä miten Sune Sunesson olisi voitu mainita kartanon omistajana jo 1390, ellei edes hänen nimensä ole säilyneissä lähteissä esillä ennen vuotta 1402?

Suomen keskiaikaisen asiakirja-aineiston kattavimman kokoelman, Finlands medeltidsurkunder -teoksen pelkkää hakemiston selailua syvempi tarkastelu osoittaa, että Sune Sunessonin nimi – ja sinetti, josta hänet tunnistaa – maini-

taan todellakin ensimmäisen kerran jo 10. huhtikuuta vuonna 1390. Tuolloin hän on kuitenkin esillä kihlakunnantuomarin ominaisuudessa, vahvistamassa kahden taivassalolaisen miehen maakauppoja. Sunilan kartanosta ei kyseisessä lähteessä ole sanaakaan. Sivumennen voinee sanoa, että Sune Sunessonin nimi esiintyy asiakirjoissa vielä väitetyin vuoden 1448 jälkeenkin, aina vuoteen 1459 saakka.

Entäpä sitten kuninkaallinen kirje seitsemänteltä päivältä joulukuuta 1407? Siinä kuningas Eerik Pommerilainen kyllä myönsi rälssivapauden Sune Sunessonille, mutta toisin kuin eräs Sunilan historiaan liittyvä tarina väittää, ei kartanoa mainita sanallakaan tässä kirjeessä. Itse asiassa kirje on sanasta sanaan samansisältöinen kuin 12 muuta kirjettä, jotka kuningas samana päivänä antoi yhtä monelle suomalaiselle rälssimiehelle. Rälssivapaus tarkoitti sitä, että mikäli joku varakas henkilö varusti ratsumiehen kuninkaan palvelukseen, hän sai vastineeksi verovapauden joko kaikkeen omaisuuteensa tai sen osaan. Esimerkiksi Sune Sunesson sai vapautuksen kaikista veroistaan, eikä hänen osaltaan siis ollut syytä tarkemmin määrittellä, mitä tiloja tuo vapaus koski. On mahdollista ja jopa todennäköistä, että Sunila jo tuolloin lukeutui hänen maatilojensa joukkoon ja siis viimeistään tuossa vaiheessa muodostui rälssitilaksi. Tätä emme kuitenkaan voi tietää varmasti, koska tilaa ei erikseen ole mainittu nimeltä.

Itse asiassa Sunila mainitaan keskiajalta säilyneessä lähdeaineistossa ensimmäisen kerran

vasta vuonna 1463. Tuolloin Sune Sunesson oli jo kuollut, ja hänen lapsensa Anders Sunesson ja Valborg Sunesdotter tekivät perinnönjakoa. Jaossa Sunila siirtyi yhdessä eräiden Taivassalossa sijainneiden maa-alueiden kanssa Andersin omistukseen. Tässäkään yhteydessä ei sanallaakaan mainita sitä, miten ja milloin tila oli Sune Sunessonin omistukseen tullut.

Jotain sentään voimme toki päätellä tilan nimestä. Sunilan nimi juontuu sen omistajien etunimien ja patronyymien joukossa tiuhaan esiintyneestä Sune-nimestä. Sune Sunessonin omistajina seuranneiden jälkeläisten nimityksiä voidaan päätellä, että Sune oli tyypillinen nimi tuossa suvussa. Tokihan olemme patronyymistä huomanneet, että myös Sune Sunessonin isä oli nimeltään Sune. Muuten nimi sen sijaan oli suhteellisen harvinainen. Niinpä tila, jonka omistajana jatkuvasti oli joku erikoisen Sunenimen kantaja, sai pian paikallisten asukkaiden kielenkäytössä Sunilan nimen. Samalla tavalla ovat tietysti syntyneet paljon tavallisemmista nimityksiä johdetut, suurimmassa osassa Suomea niin lukuisat Mattilat, Anttilat, Jussilat ja monet muut tilannimet.

Joka tapauksessa on hyvin mahdollista, että Sunilan on alkuaan muodostanut ja omistukseensa hankkinut joku Ille-suvun esi-isistä. Kenties kysymys ei ole menneisyydessä sen kaukaisemmista henkilöistä kuin Sune Sunessonista tai tämän isästä, mutta saattaa toki olla että näitäkin on edeltänyt pitkä joukko Suneja tilan omistajina. Mahdollista, joskin epätodennäköistä, on tietysti myös se, että tila on aiemmin kulkenut jollakin

toisella nimellä, ja sitten uudelleennimetty uusien omistajiensa mukaan.

Ainoaksi lopulliseksi vastaukseksi kysymyksiin siitä, milloin tila oli syntynyt tai kuinka pitkään se oli kulkenut samassa suvussa, voimme kuitenkin suruksemme löytää vain sen, johon Suomen varhaishistorian ja keskiajan tutkijat niin usein joutuvat tyytymään: ”Emme tiedä ja tuskin tulemme koskaan tietämäänkään”.

Muita varhaisia omistajia

Sunila kulki Sune Sunessonin kuoleman jälkeen samassa rälsimiessuvussa vielä jonkin aikaa. (Ennen vuotta 1569 ei voida puhua aatelissuvuista, sillä rälsivapaus oli sidottu ratsupalvelusehtoihin, eikä ollut perinnöllinen, ellei rälssimiehen poika pystynyt isänsä tavoin varustamaan ratsumiestä.) Sune Sunessonin pojalta Andersilta tila siirtyi tämän pojalle Sune Anderssonille, joka isänsä ja isoisänsä tavoin oli rälssimies. Tämä puolestaan jätti tilan tyttärelleen Margaretalle, joka oli naimisissa ensin vaakunamies Måns Nilssonin ja sitten muonitusmestari Matts Markussonin kanssa. Margaretan kuoltua tila siirtyi Mattsin omistukseen, ja pian tämä meni uusiin naimisiin Valborg Gröpin kanssa. Kun Matts vuonna 1588 kuoli, tila jäi leskelle ja Elisabettyttäreille. Elisabetin avioituttua ensin Karl Ramin ja tämän kuoltua Lars Månssonin (Stiernkors) kanssa Sunila vaihtoi jälleen kerran omistajasu-



Sune Sunessonin sinetti.

kua avioliiton kautta. Tähän mennessä yksikään Sunilan tunnetuista omistajista ei ollut myynyt tai ostanut tilaa, vaan saanut sen joko perintönä tai naimalla kartanon perijän.

Kartanon seuraava omistaja oli majuri Johan Hansson, aateloituna Gyllenflög, joka oli ilmeisesti Elisabetin ja Karl Ramin yhteisen tyttären aviomies. Hän omisti kartanon vuosina 1659–1669. Hänen ajoistaan eteenpäin tiedämme tarkat vuodet, joihin seuraavat omistajat pitivät kartanoa hallussaan. Kovin paljon muita tietoja monista näistä omistajista ei sen sijaan ole säilynyt.

Johan Gyllenflögin jälkeen omistajana oli luutnantti Karl Gyllenflög vuosina 1670–1698 ja seuraavaksi vuosina 1699–1705 tämän tytär Kristina Gyllenflög, jonka lanko,



ratsumestari Peter Antoni von Bilanz, puolestaan piti kartanoa hallussaan vuosina 1706–1712. Tämän jälkeen myös tiedot siitä, miten kartano on vaihtanut omistajaa, ovat vaikeasti selvitettävissä.

Tiedämme, että kartanon omistivat vuosina 1713–1714 maaherra, vapaaherra Justus von Palmenberg ja tämän perilliset aina vuoteen 1722 saakka. Seuraavaksi kartanon sai haltuunsa, ilmeisesti ostamalla, laamanni Simon Lilliegren, jonka kuoltua vuonna 1736 perilliset hallinnoivat kartanoa vuoteen 1759. Tämän jälkeen kartano sai melko pitkäaikaisen omistajan luutnantti Hans Kristoffer von Rohrista, jonka isännöyttä kesti yli 30 vuotta, kunnes hänen sisarenpoikansa, hovisihteeri Joakim Johan Methers, sai kartanon haltuunsa vuonna 1791, mutta luopui siitä jo kahdeksan vuoden kuluttua.

Kahdesta viimeksi mainitusta kartanonherasta tiedämme jälleen jonkin verran. Monilla von Rohria ja Metheriä edeltäneistä Sunilan omistajista oli hallussaan monia muitakin kartanoita, eivätkä he asuneet Sunilassa, vaan tilan ylläpito oli uskottu tilanhoitajien huomaan. Sen sijaan von Rohr ja Methers asuivat varmuudella pitkiä aikoja tilalla. Heidän nimensä esiintyvät hyvin usein pitäjänkokousten pöytäkirjojen alla, joita Mynämäessä oli 1700-luvun puolenvälin jälkeen ryhdytty ensimmäisen suomenkielisen sanomalehdenkin toimittajana tunnetun kirkkoherra Anders Lizeliuksen toimesta ahkerasti kirjoittamaan.

Mielenkiintoista on, että vaikka kumpikin näistä Sunilan omistajista osallistui ahkerasti omalla isännöyskaudellaan pitäjänkokouksiin, ei heidän vaikutuksensa kokouksissa ollut kovinkaan merkittävä. Itse asiassa Mynämäen pitäjässä tuolloin asuneista säätyläisistä kirkkoherran lisäksi jonkinlaista suurempaa vaikutusvaltaa oli vain Lehtisten kartanon isännällä, Mietoisten kappelin patronuksella, paroni ja hovijunkkari Bleckhart Lybeckerillä. Yleensä pitäjän talonpoikainen väestö sai taipua näiden kahden vaikutusvaltaisen herran tahtoon, joskin muutamissa tapauksissa talonpoikien kanta oli niin ehdoton ja yksimielinen, että kirkkoherran ja patronuksenkin piti myöntää joutuneensa alakynteen.

Muille kartanonisännille näin taas kävi lähes poikkeuksetta, mikäli he yrittivät esittää talonpoikien mielipiteestä poikkeavia näkemyksiä.



Tästä seurauksena suurin osa säätyläisistä ei usein esittänytkään kovin voimakkaita mielipiteitä. Sunilan omistajat eivät siis olleet poikkeuksia säätyveljiensä joukossa, vaikka heidän läsnäolonsa kokouksissa ei pöytäkirjoista yleensä käy ilmi muuten kuin allekirjoituksina tekstin lopussa.

Gadolinit

Lizeliuksen kuoltua vuonna 1795 jää pitäjän kartanonisäntien paikallishallinnollinen vaikutusvalta taas tutkijalta pimentoon, sillä uusi kirkkoherra, Jacob Fredrik Gadolin, ei ollut yhtä ahkera pöytäkirjojen laatija kuin edeltäjänsä. Sen sijaan mielenkiintoisen sattuman kautta törmäämme tähän kirkkoherraan pian Sunilan omistajien joukossa.

Rovasti Gadolinin ja Methersin väliin mahtuu kuitenkin kartanon omistushistoriassa peräti kolme henkilöä. Methersiltä kartano siirtyi jo vuonna 1799 Fabian Wredelle, joka vielä tuolloin oli vapaaherra, mutta joka myöhemmin korotettiin kreivilliseen arvoon ja nimitettiin sotamarsalkaksi, olihan hän kunnostautunut esimerkiksi ns. Kustaan sodassa 1788–1790. Valitettavasti Sunilan kartano ei kuitenkaan pääse mahtailmaan tällaisella valtakunnan johtaviin henkilöihin lukeutuneella asukkaalla enää toistamiseen valtaneuvos Sune Sunessonin päivien jälkeen. Wrede ei nimittäin tietävästi koskaan asunut Sunilassa, ja on hyvin epävarmaa kävikö hän edes kertaakaan kartanoon tutustumassa, sillä hänen kaltaisellaan aristokraatilla saattoi helposti olla jopa kymmeniä kartanoita ja tiloja ympäri Ruotsin valtakuntaa. Sunila ei lukeutunut Wreden tärkeimpiin omistuksiin ja hän luopuikin siitä vain muutaman vuoden kuluttua hankinnasta.

Erään lähteen mukaan kartano olisi siirtynyt Wredeltä suoraan Jacob Fredrik Gadolinille

MYNÄMÄEN ISÄNNÖINTIPALVELU OY

Keskuskatu 23, 23100 Mynämäki
Puh. 880 1118

Leidit kohteeksi



050 595 8125
020 430 8110

TUULA AHTI

Kirkkokatu 4
23100 Mynämäki

MYNÄLIKENNE

23100 Mynämäki, Vihtamäentie 343

- Tilausmatkat
- Bussivuokraukset
- Invakuljetukset • Päivämatkat

Tiedustelut:

Tuure Lehtonen 040 541 6308
Karri Lehtonen 0400 431 740
Toimisto (02) 430 3012
Fax (02) 432 2664



ME PALVELEMME Y-KULMASSA

SÄHKÖSUVANTO OY
Puh. 4310 700, fax 4305 084

URHEILU MARTTILA OY
Y-KULMA, MYNÄMÄKI Puh.430 7090

**Marjan
LANKAPUOTI**
Y-kulma MYNÄMÄKI, puh. 0400 930758

Askondi Oy
P. 02-435 8650

Mynämäen
**KIRJA- JA
PAPERIKAUPPA**
P. 4307 018

MUSTEASEMA
p. 040 297 6229


**KAUNEUSHOITOLA
ELEGIA**

MERJA LEHTILÄ
Dipl.kosm.
jalkahoitaja

**Puh. 430 6655
0400 685 406**

Mestarinkuja 1
23100 Mynämäki

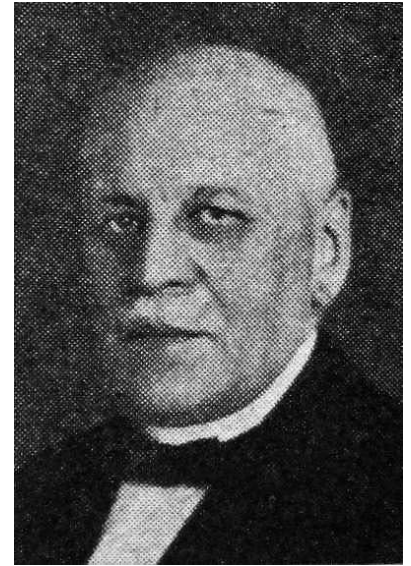
vuonna 1811. On kyllä totta, että Gadolin oli toiminut sotapappina Wreden joukoissa ja että juuri Wrede oli se henkilö, joka suositteli häntä kuninkaalle Mynämäen kirkkoherran virkaan. Kartanoa hän tuskin kuitenkaan tälle luovutti tai myi. Luotettavammalta vaikuttavan lähteen mukaan Wrede myi Sunilan jo vuoden 1804 lopussa kruununvouti Gustav Adolf Miltopälle, jonka kuoltua 1809 tilaa hallinnoi leski Sara Elisabeth. Tältä rovasti Gadolin sitten osti Sunilan vuonna 1813.

Gadolin ei ollut ensimmäinen sukunsa edustaja Mynämäessä. Hänen isoisänsä, Jacob Gadolin, oli syntynyt vuonna 1678 Kalannin Hallun kylän Maunulan talossa. Lähdettyään opiskelemaan hän otti useita muita vaihtoehtoja kokeiltuaan heprean suurta tarkoittavasta sanasta johdetun sukunimen Gadolin. Toimittuaan useissa papillisissa tehtävissä pitkän elämänsä aikana hän sai nimityksen Mynämäen kirkkoherraksi 1752. Tämän vauraan pitäjän suurista papinpalkoista ei myös rovastiksi (pojanpoikansa tavoin) nimitetty Gadolin enää kauaa saanut nauttia, vaan hän kuoli jo vuonna 1758, 80 vuoden iässä.

Gadolinia kirkkoherranvirassa seurannut, edellä jo mainittu Anders Lizelius, nai tämän Hedvig-tyttären. Jacob Gadolinin pojasta, Jacob Gadolin nuoremasta, taas tuli professori ja sittemmin Turun piispa. Hän oli myös yksi Suomen Talousseuran perustajajäsenistä ja sen ensimmäinen puheenjohtaja. Piispa Jacob Gadolinin poika Johan Gadolin (1760–1852) puolestaan saavutti maailmanmaineen kemistinä. Sunilaa isännöineen serkkunsa Jacob Fredrik Gadolinin ja tämän lesken Elsa Marian jälkeen Johan Gadolinista tuli kartanon omistaja vuonna 1820.

Toisin kuin useimpien muiden kartanoiden, Sunilan kuuluisin omistaja ei siis ollut monilla taistelutantereilla kunnostautunut aatelinen sotapäällikkö, vaan rauhanomaista tiedemaailmaa ja pappissukua edustanut aateliton tutkija. (Muitanemme, että ennen 1700-lukua aatelittomien oli laitonta omistaa tai ostaa rälssimaata, joten kartanotkin siis pysyivät pitkään sotilassäätynä säilyneen aateliston hallussa.) Suurimman maineensa Johan Gadolin on saanut jälkipolvien silmissä aloittamalla harvinaisten maametallien, lantanidien, tutkimuksen. Yksi näistä jopa nimettiin myöhemmin gadoliniumiksi, ei tosin Gadolinin itsensä toimesta, vaan kunnianosoituksena hänen työlleen.

Vuonna 1822 Gadolin luopui professorin opituolistaan Turun akatemiassa, ja Turun palon tuhottua hänen yliopistolle keräämänsä mineraalikoelmaa 1827 Gadolin vetäytyi maataloil-



Tohtori Gabriel Palander.

leen Vihdin Olkkolaan ja Mynämäen Sunilaan. Viimeiset vuotensa tuo ”Suomen kemian isä” vietti Sunilassa. Elokuun 15. päivänä vuonna 1852 löydettiin 92 vuoden ikään ehtinyt tiedemies kuolleena keinutuolistaan. Koska Gadolinin ja hänen vaimonsa Ebba Katarina Palanderin avioliitto oli lapseton, Sunila siirtyi lesken kuoltua vuonna 1857 tämän sukulaisille.

Palanderit

Vuonna 1863 Ebba Katarina Palanderin perillisistä hänen veljenpoikansa, majuri Lars Gabriel Gideon Palander, osti itselleen toisten perillisten osuudet Sunilasta ja sai tilan kokonaan haltuunsa. Hänen pitkä omistajakautensa päättyi kuolemaan vasta vuonna 1903, jolloin tila jäi perillisille. Näistä lääketieteen tohtori Gabriel Palander sai tilan lopullisesti omistukseensa vuonna 1912. Tohtori Palander toimi mm. Helsingin sairaalain tarkastajana ja sisällissodan aikana vuonna 1918 lääkintäneuvoksena ja valkoisen länsiarmeijan ylilääkärinä.

Vaikka asui ja hoiti lääkärintöitänsä pääasiassa Helsingissä, tohtori Palander oli silti hyvin kiinnostunut maatalouden uudistuksista ja ennen kaikkea metsätaloudesta. Hän esimerkiksi lisäsi Sunilan maita ostamalla metsiä Karjalan kunnasta kartanon entuudestaan suurehkojen metsien lisäksi. Maatalouden saralla hänet taas palkittiin mm. väkilannoitteiden järkipärisestä käytöstä sen jälkeen, kun hän oli käytännössä tutkinut miten peltojen sadon tuoton ja väkilannoitteiden kustannukset voidaan suhteuttaa toisiinsa mahdollisimman optimaalisesti. Sunila oli Mynämäen ensimmäisten tilojen joukossa esimerkiksi niitokoneiden ja traktorien hankinnassa.

Gabriel Palanderin aikana myös Sunilan rakennuskanta uusittiin lähes kokonaisuudessaan. Varsinkin vuonna 1927 valmistunut 36 lehmän navetta edusti aikansa huipputekniikkaa, ja sitä ylistettiin ainutlaatuiseksi koko maassa. Kokonsa puolesta navetta ei ollut ennätysellinen, monissa Suomen kartanoissa oli toki suurempiakin karjasuojia, joista kookkaimpiin mahtui moninkertainen määrä lehmiä. Sen sijaan lehmien hoitoon, lypsyyntä ja ruokintaan sekä tilojen puhtaanapitoon oli erityisesti kiinnitetty huomiota. Navetan vintille oli sijoitettu puimala kuivureineen ja myllyineen.

Myös 17-huoneisen päärakennuksen nykyinen asu on tohtori Palanderin suunnittelema. Vuonna 1934 toteutetun uudistuksen seurauksena 1800-luvulta peräisin olevaa yksikerroksista asuinrakennusta, jota edellisen kerran tosin oli melko perusteellisesti uudistettu vallinneiden huvilaihanteiden mukaiseksi 1800- ja 1900-luvun vaihteessa, on erittäin vaikea tunnistaa entiseksi. Uudistetun, nyt kaksikerroksisen päärakennuksen ulkoasu on eräänlainen yhdistelmä empireä ja orastavaa funktionalismia. Entistä huomattavasti suurempi koko taas selittyy osin sillä, että Palandereilla oli melko runsaasti palvelusväkeä tilan aikaisempiin omistajiin verrattuna, muun muassa kokki ja vaihteleva määrä sisäköitä.

Suurin osa palvelusväestä tietysti asui muualla kuin päärakennuksessa. Suurimman osan vuodesta päärakennus oli tyhjiään, koska Palanderin perhe vietti tilalla aikaa lähinnä vain kesäisin. Tuolloinkaan Palanderit eivät aikansa säätyläisperheiden tapaan osallistuneet käytännön töiden tekoon, vaan tilan ylläpidosta vastasi tilanhoitaja eli pehtoori. Tämä pani toimeen kaikki tilan omistajan antamat ohjeet. Alaisuudessaan tilanhoitajalla oli muutamasta rengistä, piista, muonamiehestä ja näiden lapsista muodostunut joukko.

Käytännössä tilanne säilyi samanlaisena vielä Gabriel Palanderin kuoltua vuonna 1946. Sunila on nykyaikaan saakka pysynyt Palanderin suvun omistuksessa, joskin nykyään kartanoon kuuluu enää pieni puistoalue päärakennuksen ympärillä. Tilanhoitajat vastasivat viljelystöistä siihen asti kun ne kartanon maiden myymisen seurauksena loppuivat, ja omistajasuvun jäsenet käyttivät kartanoa lähinnä kesäasuntona, joskin myös ympärivuotisia asukkaita kartanossa oli ajoittain.

Sunila maatilana ja kartanona

Millainen Sunila sitten oli kartanona ja maatilana



verrattuna muihin tiloihin? Kuten muistamme, Sunila lukeutui jo keskiajalla rälssitilojen joukkoon. Niinpä se kuuluu niin sanottuihin vanhoihin rälssitiloihin erotuksena uudemmasta rälssimaasta, jollaista aatelistolle luovuttamalla kruunu kuittasi esimerkiksi suurvaltasotien upseeriston erääntyneitä palkkoja. Suuri osa näistä uudemman rälssin kartanoista peruutettiin myöhemmin takaisin kruunulle, mutta monet suvut saattoivat ostaa tilansa perinnöksi takaisin kruunulta. Sunilaa eivät nämä maiden peruutukset tietenkään koskeneet, lukeutuihan se maamme vanhimpien kartanoiden joukkoon.

Kartanoiden ikä ei kuitenkaan ole suoraan verrannollinen niiden suuruuteen. Mitä tulee Sunilan kokoon, se oli melko pieni kartano käytännössä koko olemassaolonsa aikana. Ainoastaan tohtori Palanderin hankkimat lisämetsät tekivät kartanosta 1900-luvun alkupuolella kokonaispinta-alaltaan suuren, parhaimmillaan tilan maa-alueet käsittivät lähes 700 hehtaaria. Näistä tosin vain hieman yli 70 hehtaaria oli peltoa, kun taas niin sanottua joutomaata oli peräti 310 hehtaaria.

Saattaa toki kuulosta hivenen koomiselta puhua 700 hehtaarin tilasta pienehkönä. Maatilana Sunila toki oli suuri, mutta kartanoiden joukossa pieni. Entisen Mynämäen pitäjän alueella, johon 1900-luvun alkupuolella lukeutuivat Mynämäen, Mietoisten ja Karjalan kunnat, sijainneista kahdeksasta kartanosta vain Tuokilassa oli vähemmän peltoa kuin Sunilassa. Muut kartanot olivat tuohon aikaan peltoalaltaan huomattavasti suurempia.

Myös torppien määrässä mitattuna Sunila jäi kauaksi muista kartanoista, sillä esimerkiksi

vuosina 1700 ja 1800 kartanossa ei ollut ainoatakaan torppaa, ja vielä vuonna 1900 vain yksi, joka sekin oli pikemmin eräänlainen metsänvarhijan asunto kuin varsinainen torppa. Vertailun vuoksi mainittakoon, että Mietoisten Saaren kartanossa oli vuonna 1700 neljä torppaa ja vuonna 1800 niitä oli jo 21. Vuonna 1900 määrä tosin oli pudonnut kahdeksaan. Sellaisessa suomalaisessa mittakaavassa suuressa kartanossa kuin Yläneen Yläneenkartanossa oli jo vuonna 1600 neljä torppaa, vuonna 1700 kaksi ja vuonna 1800 jo 58. Vuonna 1900 kartanossa niitä oli peräti 67. Peltoa Yläneenkartanolla oli 1900-luvun alkupuolella kahden- ja kolmensadan hehtaarin välillä. Suomen kaikkein suurimmissa kartanoissa kuten Jokioisilla oli tuolloin jopa yli 2000 hehtaarin peltoala viljelyksessään.

Jotta näitä suuria lukuja tutkaillessamme emme täysin menettäisi suhteellisuudentajumme, lienee paikallaan muistuttaa, että vielä vuonna 1929 Varsinais-Suomen maataloista 90 % oli alle 25 peltohehtaarin tiloja. Kaikkiin alueen maataloihin verrattaessa Sunilakin siis osoittautuu suureksi. Ennen kuin tilojen suuruuksia mitattiin hehtaareissa, käytettiin manttaali-nimistä verotusyksikköä. Se ei ollut sidoksissa mihinkään tiettyyn maa-alaan, mutta vertailemalla tilojen manttaalilukuja saa jonkinlaisen käsityksen niiden keskinäisistä suuruussuhteista. Sunila oli

pitkään noin yhden manttaalin suuruinen tila, kun taas Mynämäen tilojen keskiarvo esimerkiksi 1700-luvulla oli 5/8 manttaalia. Vain jotkin rusthollit ja muut suuret talonpoikaistalot ylsivät yhtä manttaalia suurempiin lukemiin.

Kuten edellä olemme havainneet, tilojen suuruus ja pienuus ovat varsin suhteellisia asioita. Sitä emme kuitenkaan voi kiistää, etteikö Sunila olisi koko olemassaolonsa ajan erottautunut muista maataloista toisten kartanoiden tavoin omistajiensa korkean yhteiskunnallisen aseman perusteella. Sunila oli kartano, jossa asui herrasväkeä, ei mikään talonpoikaistalo. Tämä korostui varsinkin Gabriel Palanderin omistajakaudella, jolloin tohtori uudisti tilaa huomattavasti jo ennestään suurehkon omaisuutensa turvin. Uudistettu päärakennus oli tarkoitettu osoittamaan sekä silloisten omistajien yhteiskunnallista asemaa että tilan paikkaa Suomen vanhimpien kartanoiden joukossa.

Nyt kartanosta on jäljellä vain tuo päärakennus, joka sekin on ollut myynnissä. Voimme vain jäädä odotelemaan uusinta käännettä kartanon pitkässä historiassa, sillä nyt tämä pieni pintaraapaisu kartanon menneisyyteen on tullut päätökseensä.

Lauri Viinikkala

Lähteet ja kirjallisuus

Mynämäen seurakunnan arkisto, Mynämäki
Pöytäkirjat. Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat 1760–1795, niteet IICa2-4.

Finlands medeltidsurkunder I-VIII. Samlade och i tryck utgifna af Finlands statarkiv genom Reinh. Hausen. Helsingfors 1910-1935.

Jutikkala, Eino: Aatelisvalta ja lahjoitusmaat. Teoksessa Suomen maatalouden historia 1. Perinteisen maatalouden aika. Esihistoriasta 1870-luvulle. Toimittaneet Viljo Rasila, Eino Jutikkala ja Anneli Mäkelä-Alitalo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 914:1. SKS. Helsinki 2003.

Jutikkala, Eino: Kartanot. Teoksessa Suomen maatalouden historia 1. Perinteisen maatalouden aika. Esihistoriasta 1870-luvulle. Toimittaneet Viljo Rasila, Eino Jutikkala ja Anneli Mäkelä-Alitalo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 914:1. SKS. Helsinki 2003.

Jutikkala, Eino: Suurmaanomistuksen historiallinen kehitys Suomessa. Teoksessa Suomen kartanot ja suurtilat I. Toimittaneet Eino Jutikkala ja Gabriel Nikander. Kustannusosakeyhtiö Kivi. Helsinki 1939.

Leikola, Anto: Johan Gadolin. Suomen kuuluisin kemisti. Teoksessa Kansallissallia. Suuret Suomalaiset. Sääty-yhteiskunnan suomi (1150-1850). Weilin + Göös. Helsinki 1995.

Perälä, Väinö: Mynämäki 1260-1960. Mynämäen kunta ja seurakunta. Mynämäki 1963.

Rasila, Viljo: Torpparijärjestelmä. Teoksessa Suomen maatalouden historia 1. Perinteisen maatalouden aika. Esihistoriasta 1870-luvulle. Toimittaneet Viljo Rasila, Eino Jutikkala ja Anneli Mäkelä-Alitalo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 914:1. SKS. Helsinki 2003.

Suomen kartanot ja suurtilat II. Toimittaneet Eino Jutikkala ja Gabriel Nikander. Kustannusosakeyhtiö Kivi. Helsinki 1941.

Suomen maatilat. Tietokirja maamme keskikokoisista ja suurista maataloista. III osa. Turun ja Porin Lääni. Ahvenanmaa. Toimittaneet Felix Jonasson, Akseli Kivialho ja K. Kivialho. WSOY. Porvoo 1932.

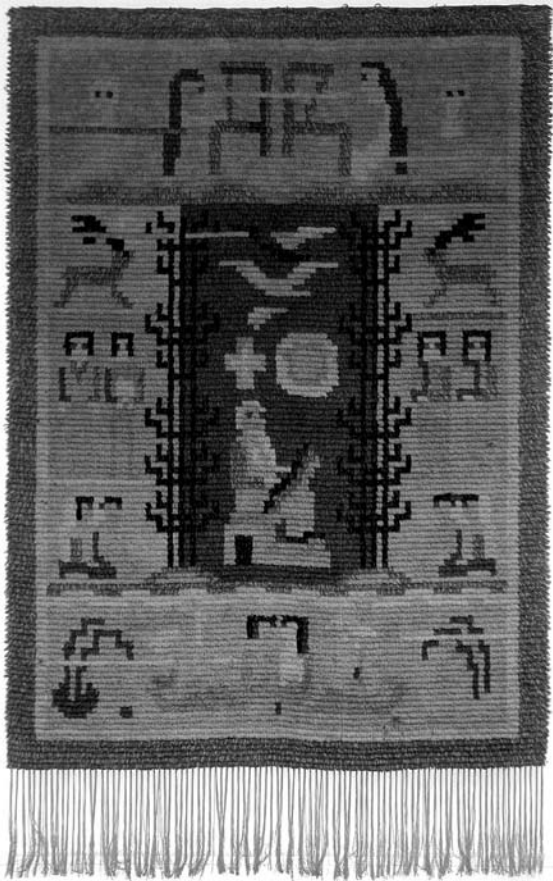
Vihola, Teppo: Maatalouden rakennemuutokset itsenäisessä suomessa. Teoksessa Suomen maatalouden historia 2. Kasvun ja kriisien aika. 1870-luvulta 1950-luvulle. Toimittanut Matti Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 914:2. SKS. Helsinki 2004.

Viinikkala, Lauri: Vanhoillisuus ja valistus vastakkain? Seurakunnan ja papiston suhde pitäjänhallinnossa Pöytyällä ja Mynämäellä 1739-1795. Turun yliopiston Suomen historian pro gradu -tutkielma. Julkaisematon opinnäytetyö. 2010.

Östman, Ann-Catrin: Mekanisoinnin ensimmäinen aalto. Teoksessa Suomen maatalouden historia 2. Kasvun ja kriisien aika. 1870-luvulta 1950-luvulle. Toimittanut Matti Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 914:2. SKS. Helsinki 2004.

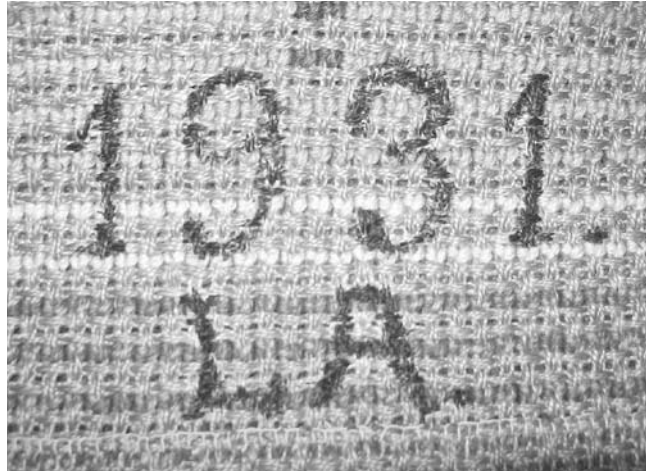
Vanhan ryijyn arvoitus

Wirmo-Seuran toimiston seinällä on kookas, vanha ryijy, jonka jo haalistuneet värit muodostavat osittain hävinneitä kuvioita. Keskuskuvana on kuitenkin erotettavissa soittava hahmo.



Ryijy päättyi seuran haltuun syksyllä 2001, kun kotiseutuyhdistyksen toiminta oli päätetty käynnistää uudelleen. Johtokunnan jäsen Raimo Samsten toi tiedon lahjoituksesta kokoukseen ja ryijyä päätettiin säilyttää toistaiseksi hänen kotonaan, koska seuralla ei vielä tuolloin ollut omaa toimitilaa. Sittemmin ryijyä tarjottiin Lizelius-kotiin, missä se ei kuitenkaan koskaan päätenyt seinälle. Nyt ryijy on saanut arvoisensa paikan seuran uuden toimiston interiööriä hallitsevana teoksena.

Lahjoituksesta on kirjattu johtokunnan pöytäkirjaan, että Väinämöinen-ryijyn on tehnyt apteekkari Alrothin puoliso 1930-luvulla, kirjaamatta on jäänyt lahjoittaja. Tekijään viittaavat



ryijyn takaa löytyvät selvät nimikirjaimet L.A. ja vuosiluku 1931.

Ryijyn pohjakangas on karkeaa, todennäköisesti hamppua, loimi ja kude ovat samaa materiaalia. Villaisen nukan pituus on 2 cm, yhdessä nukassa on kolme lankaa ja nukka on solmittu neljän loimilangan yli. Sivujen ja alareunan käänteet on ommeltu napinläpipistoin. Alareunaan on solmittu pitkät hapsut puuvillaisesta kalastajalangasta. Ryijyn nukkalkojen värit ovat valon haalistamia ja osittain kokonaan tuhoutuneita. Erottavissa on luonnonmukaisia ruskean eri sävyjä, vaaleaa keltaista ja punaista.

Keskuskuviona ryijyssä on sivuttain istuva, sylissä pidettävää soitinta näppäilevä hahmo, tämän yläpuolella on kaksivärinen risti ja sen vieressä kaksivärinen ympyrä, näiden yläpuolella linnuiksi tunnistettavissa olevia hahmoja. Keskuskuvioita rajaavat kolmesta pystysuorasta raidasta ja niitä leikkaavista taiteviivoista muodostuvat kuviot (puut?). Epäsymmetrinen keskuskuvio on sommittelultaan tasapainoinen.

Reunuksen kuvat on järjestetty symmetrisesti. Tunnistettavissa olevat kuva-aiheet ovat ylhäältä käsin seuraavat

Yläreunassa

- kaksi pitkätukkaista kangaspuilla kutovaa naista, joiden vieressä eteenpäin katsovat hahmot
- kangaspuiden välissä, keskiviivalla erottuu vaaleampi medaljonkikuvio (paikka vuosiluvulle ja nimikirjaimille?)

Pystysuorissa sivureunoissa

- kaksi sivulta nähtyä peuraeläintä
- neljä ihmishahmoa, mahdollisesti nainen ja mies kummallakin puolen keskuskuviota
- mahdollisesti neljä polvistuvaa hahmoa

Alareunassa on laitimmaisina taiteviivakuvioita, joita ei enää pysty hahmottamaan. Keskelle alareunaa sijoitetun toisiaan katsovan parin voi hahmottaa pyrstöllisiksi merenneidoiksi.

Merenneito on kuulunut Väinämöisen soiton kuva-aiheisiin ja aivan ensimmäisistä yrityksistä saakka. Jo Erik Cainbergin Turun akatemian kohokuvassa pyrstöllinen merenneito kurot tautuu kuuntelemaan soittoa. Myös Robert Wilhelm Ekmanin soittava Väinämöinen on saanut kuuntelijoikseen merenneitoja. Näihin vanhoihin Kalevalan kuvituksiin kuuluivat myös linnut ja metsäneläimet.

Kuva-aiheista keskuskuvion risti ja ympyrä samoin kuin symmetrian vaatimuksesta kahdentunut pariskunta kuuluvat selkeimmin perinteisistä kansanomaisista ryijyistä lainattuun kuvastoon. Ihmishahmot kertovat morsiusryijyperinteen elpymisestä 1920-30-luvuilla.

Sen sijaan sekä Väinämöisen soiton kuva-aiheista että kansanperinteen ryijyjen kuva-aiheista puuttuu kangaspuilla kutova hahmo. Tämä voisi viitata siihen, että ryijyn on sommitellut kutoja itse. Tosin erilaisia töitä tekeviä ihmisiä (metsästäjä, kyntäjä, kehrääjä) kuvattiin ryijyihin 30-luvun alkupuolella.

Ryijyn suunnittelijaa ei ole kyetty tunnistamaan. Myöskään uusimman, suomalaisia ryijyjä laajasti esittelevän kirjan tekijä Tuomas Sopanen ja Leena Willberg eivät valokuvan perusteella tunnistanee ryijyä.

Ryijy on tyyliltään ja väritykseltään erinomainen näyte 1920-luvulla tapahtuneesta ryijyjen kuvakielen uudistumisesta. Jugend-ryijyjen jälkeen perinteiset mallit alkoivat uudelleen vaikuttaa ryijyjen sommittelussa. Gallerie Hörhammer järjesti 1918 vanhojen ryijyjen näyttelyn, joka osaltaan vauhditti U.T. Sireliuksen laajaa tutkimushanketta. Sireliuksen kirja perinteisistä ryijyistä valmistui 1924 ja synnytti suuren innostuksen ryijyjen keräämiseen ja mallien tallentamiseen sekä kopiointiin. Suomen Käsityön ystävät ry laaditti ensimmäisen työpiirustusmalliston. Käsityön ystävien ryijyjen suunnittelukilpailut käynnistyivät 1920-luvulla.

Kansainväliset virtaukset vaikuttivat kuva-aiheisiin ja niiden muotoutumiseen. 20-luvun klassisismi ja art deco vaikuttivat myös ryijyjen suunnitteluun. Seuran ryijyn kuva-aiheista Väi-

nämöisen seurueen hahmot liittyvät 1800-luvun klassisistiseen tapaan kuvata Kalevalan tarinoita. Toisaalta puiden oksia kuvaavat taiteviivat ovat suoraan artdeco-tyylin mukaisia.

Kalevala-aiheet lisääntyivät ryijyissä erityisesti 1935 vietetyn Kalevalan satavuotis-juhlan yhteydessä. Aiheita kuitenkin käytettiin jo ennen juhlavuotta. Valmistajan merkitsemä vuosiluku 1931 viestii ennakoivasta ajan kansallishengen seuraamisesta.

Kotiliesi-lehteen lisättiin vuonna 1931 Kotilieden käsitöitä –liite, jossa esiteltiin ryijyuutuuksia. Ryijyjä voi tilata valmiina tai tarvikepaketteina. Monet kutojat muuntelivat malleja muokaten niitä paremmin omiin tiloihin sopiviksi ja käyttivät toisinaan myös omia materiaaleja, jolloin ryijyn värit saattoivat poiketa paljonkin alkuperäisestä mallista.

Ryijyn valmistajastakaan ei löydy paljon tietoa. Hänen puolisonsa Arth. Alhroth toimi pitkään apteekkarina Mynämäessä ja kuului pitäjän merkkihenkilöihin. Hän oli mm. perustamassa yhteiskoulua ja toimi sen kannatusyhdistyksen johtokunnan ja koulun johtokunnan jäsenenä vuodet 1925-1940 ja puheenjohtajana 1935-1940.

Laajojen marttojen kokoamassa, kylän ryijyt esittelevässä kirjassa on kuva Pyhä Yrjänä –nimisestä ryijystä, joka sommittelultaan, tyyliltään ja väritykseltään muistuttaa kovasti seuran Väinämöinen-ryijyä. Pyhä Yrjänä on kudottu Laajoella peräti kolmeen kertaan. Sopasen ja Willbergin kirjassa todetaan tästä ryijystä, että se on ollut erittäin suosittu 1930-40-lukujen vaihteessa, kirjaan kuvattu ryijy on vuodelta 1938. Ainakin yksi laajokelaisista ryijyistä on ajoitettu 40-luvulle.

*Erinomainen tuore lähde teos ryijyistä
Sopanen, Tuomas & Willberg, Leena. 2008.
Ryijy elää – Suomalaisia ryijyjä 1778-2008.*

*Paikallista ryijytietoa
Elo, Tarja & Haanperä, Satu & Laiho, Pirjo-Liisa. 2010.
Ryijyperinnettä Laajoelta kuvin ja sanoin.*

Wirmo-Seura ottaa mielellään vastaan tietoa Väinämöinen-ryijystä niin suunnittelijasta kuin kutojastakin. Myös ryijyn tie apteekkarin taloudesta kotiseutuyhdistyksen lahjoitukseksi kiinnostaa seuraa.

LOUHINTATÖITÄ VUODESTA 1969 ALKAEN

Louhinta VIILI Oy

Kalevinpolku 5
23100 Mynämäki

Kalle 050 5918 346
Reino 0400 782 406
Koti (02) 4308 255

Sonjan Sisustuspuoti

Keskuskatu 24 23100 Mynämäki

040 563 5559

Avoinna: ma 9-17, ti suljettu, ke 9-17, to 9-18, pe 9-17, la 9-13

- Verhokankaat
- Lahjatavarat
- Pöytävalaisimet
- Ompelupalvelu
- Vaatteiden korjausompelu
- Ompelutarvikkeet



Vain 30 minuutin päässä...

Ravintola Pippurimyly
Stålarinkatu 2, 2krs.
puh:02-2773350

Hugo

Kortteliravintola Hugo
Stålarinkatu 2, katutaso
puh: 02-2773344



KORTTELIRAVINTOLA
KERTTU
Läntinen Pitkäkatu 35
puh: 02-2506990

KOSKISEN SAHA



MYNÄMÄKI, LAAJOKI

Jaakko Rantala puh. 0500 663 860
(02) 430 9617, fax (02) 430 6620

Anttilan Kotikutomosta – kauneutta koteihin

Entisen Karjalan kunnan Salavaisten ja Suojoen kylissä toimi noin 25 vuoden ajan Anttilan Kotikutomo. Toiminta alkoi vuonna 1947 Suojoen kylässä, jossa kutomon perustajat, Taimi ja Eero Anttila, silloin asuivat. Kun isäntäväki melko pian, vuonna 1950, muutti isännän kotitalalle Anttilaan, Salavaisten kylään, kutomon toiminta jatkui siellä ja laajeni huomattavasti. Tilan päärakennuksessa tehtiin mittava remontti, jolloin saatiin mm. yläkertaan huoneita majoitusta varten sekä kutomon varastotiloiksi. Tilan piharakennus oli myös kutomon käytössä.

Emäntä Taimi Anttila, o.s. Mäkilä, oli kotoisin Mynämäen Liuskallion Mäkilän talosta ja hän oli syntynyt 26.12.1909. Hän oli käynyt kutomakursseja ja siitä varmaan oli syntynyt idea kotikutomon perustamiseen. Työ ei tuohon aikaan ollut helppoa. Sodan jälkeen oli pulaa kaikesta. Niinpä alkuaikoina jouduttiin loimilankoja purkamaan köydestä, kun kalalankaa ei ollut kaupasta saatavissa. Langat emäntä värjäsi kasviväreillä, mikä ei sekään ollut leikintekoa talvella jokirannassa. Anttiloiden ainoa lapsi, tytär Reini Heinonen, epäilee, että äitinsä sairastama munuaistauti olisi seurausta näistä kylmissä olosuhteissa tehdyistä töistä. Tauti vei tarmokkaan emännän haudan lepoon 2.9.1958, vain 48-vuotiaana.

Kotikutomon tuotteina valmistettiin ryijyjä, nukkamattoja, ikkunaverhoja ja hetekanpeitteitä, joista kahdesta viimeksi mainituista tuli jopa palkintoja. Ryijymalleja oli yli 100 erilaista ja ne olivat pääasiassa kansanomaisia malleja. Suosituimpia malleja olivat mm. Pyhä Yrjänä ja Porin tienoot. Malleja saatiin mm. Ryijypalvelusta. Lankoja ostettiin mm. Uudenkaupungin tehtaalta. Isäntä Eero Anttila kehitti uuden ryijyn valmistukseen ja ruvettiin käyttämään lastaa apuna ryijyn nukkien teossa.

Toiminta oli hyvin suurta, sillä muistiinpanojen mukaan noin 70 henkilöä on ollut mukana kutomon toiminnassa. Pääasiassa naiset, mutta myös yksi mies, kutoivat tuotteita kotonaan. Tämä mies, Keijo Varjonen, ansaitsee tulla mainituksi erityisestä sisukkuudestaan. Hän oli sairastanut lapsihalvauksen eikä voinut jaloillaan polkea kangaspuitten polkimia, mutta hän teki sen kepillä. Hän osasi jopa kutoa Porin tienoot-ryijyn ulkomuistista, ilman mallia. Valmiit ryijyt hän halusi myös itse tuoda taloon, vaikka liikkuminen oli hankalaa.



Eri kylissä emännät ja tyttäret saivat lisäansioita kutomistyöllään. Kutojille toimitettiin paitsi loimet ja kuteet myös esim. pingottimia, saksia ja muita välineitä mitä kutomisessa tarvittiin. Siihen aikaan ei maaseudulla, kuten ei nytkään, ollut paljon työpaikkoja, joten kutomon tarjoama työ oli tervetullutta. Muutama tyttö oli tullut töihin kauempaa ja he asuivat Anttilan tilalla. Voi kuvitella, että kylän ja lähikylien nuorten miesten mielenkiinto heräsi, kun kylään ilmestyi seitsemän 18-20 vuotiasta tyttöä. Tarina kertoo, että emäntä oli eräänä viikonloppuna leiponut pyykkikorillisen pullapitkoja. Isäntäväki oli lähtenyt jonnekin ja viipynyt yön yli poissa kotoa. Kun he palasivat kotiin, ei pitkoista ollut jäljellä kuin kannikat. Luultavasti kotiinjääneillä oli käynyt vieraita ja heitä oli kestetty pullalla.

Tuotteitten myyntipaikkoja oli yli 20, eri kaupungeissa ympäri Suomea. Liikkeet, joihin tuotteita toimitettiin, olivat ns. lyhyttavaraliikkeitä. Myynti tapahtui myyntitilille ja maksun sai suorittaa joko käteisellä tai vähittäismaksulla. Koska toiminta oli laajaa, tilalle hankittiin auto ja toimelias emäntä ajoi ajokortin. Näin tarvikkeiden hankintaa ja tuotteitten kuljetusta voitiin hoitaa omalla autolla. Toki postia käytettiin myös. Myöhemmin hankittiin vielä toinen auto.

Tämän kaiken ohella tehtävänä olivat tietenkin maatilatyöt ja karjanhoito. Näissä töissä oli myös miehiä apuna. Isännän harrastuksena oli vielä metsästys. Kutomon toiminta loppui vuonna 1972. Mutta kutominen jatkuu. Laitilassa emännän tehtävistä eläkkeelle jäänyt Reini Heinonen jatkaa kutomista. Tuotevalikoima on monipuolinen, vaakunoita, kaitaliinoja, poppanoita, pyyhkeitä ja paljon muuta. Hänen muistiinpanojensa ja muistojensa pohjalta on kirjoitettu tämä juttu. Meille nykyisille Salavaisten kylän asukkaille nämä tiedot ovat mielenkiintoista kylän historiaa, joten siitä kiitos kertojalle.

Hertta Käiväräinen



Vuosien varrelta

Huolin koulu 100 vuotta

Kesä on loppuillaan ja työt alkavat. Mieliä on korkealla ja riemua rinnassa. Näin voimme kuvitella aikaa, jolloin tämä koulurakennus valmistui. On syksy 1910. Oppimisenriemua ei kauan kestä, sillä jo kahden päivän kuluttua on oltava pois koulusta, kotitilalla perunannostossa. Päiväkirjaan oli merkitty, että kahdenpäivän kuluttua koulun alkamisesta on perunalupa ei loma. Opinpolku ei ole koskaan suora ja leveä, vaan taas oli esteitä tiellä. 18.10 ja 3.11. 1910 oli suuriruhtinaan Nikolai 11 määräämät vapaapäivät. Vietettiin nimittäin suuriruhtinaan nimipäivää ja valtaistuimelle nousemisen vuosipäivää.

Näin alkoi työskentely tässä talossa vuonna 1910. Tuolloin Suomen lapsista vasta 50 prosenttia kävi kansakoulua.

Palataan nyt vielä aikaan, jolloin opetus alkoi Huolin koulupiirissä.

Päätös koulun perustamisesta Huolin piiriin oli tehty kuntakokouksessa jo 31.12.1906. Asia viivästyi kuitenkin niin, että vasta syksyllä 1908 saatiin koulu käyntiin. Tällöin Mynämäellä olivat toiminnassa jo kirkonkylän ja Ihalaisten koulut.

Aluksi täällä Huolilla opetusta annettiin vuokra huoneissa Perpoisten Mäkilässä.

Oman koulurakennuksen rakennuspuuhiin ryhdyttiin kuitenkin hetimiten. Oli päätetty, että koulun tuli sijaita Huolin ja Häntilän kylien raja- mailla. Koulun tontiksi ostettiin Vähä-Kouvolan tilan KOLMILOIKAS niminen tontti.

Koulun opettajana jo vuodesta 1908 toiminut Väinö Lujala yhdessä johtokunnan kanssa teki tarvittavat päätökset rakennusvaiheista.

Nykyään kun rakennetaan niin rakennuttaja kilpailuttaa urakoitsijat. 1910-luvulla kilpailuttaminen oli huutokauppaamista.

Pöytäkirjanote

1§

Päätettiin pitää huutokauppa maaliskuun 8. päivänä klo 12 päivällä, jossa tilaisuudessa myydään urakalla koulu ynnä ulko huoneiden teko.

Suomessa elettiin toisen sortokauden aikaa. Nikolai 11 oli hajottanut Suomen eduskunnan, silti kulttuuri kukoisti suomalainen ooppera aloitti toimintansa.

1920-luku

Seuraavalla vuosikymmenellä opetus laajeni kattamaan myös alakouluopetuksen. Koulunkäyntiin ei Suomessa varsinkaan maaseudulla suhtauduttu kovinkaan suopeasti, koska uskottiin koulutuksen vain tekevän lapsista laiskoja työntekijöitä.

Huolin seudulla alakouluopetusta annettiin aluksi Korvensuussa, jonne Huolin piiriläisetkin menivät vuonna 1924. Tällöin opettajaksi valittiin Anni Mikkonen. Neljän vuoden kuluttua 1928 alakoulustakin tuli kokovuotinen ja opetus siirtyi Huolille vuokratiloihin.

Oppivelvollisuus tuli voimaan vuonna 1921, tällöin koulua Suomessa kävi jo 69 prosenttia lapsista. Pöytäkirjamerkintöjen mukaan Mynämällä oppivelvollisuus toteutui vasta 1929.

1930-luku

Huolilla alakansakoululaisten määrä kasvoi niin, että vuokratilat kävivät ahtaiksi. Niinpä tarkastaja käynnillään vaati alakoulurakennuksen rakentamista syksyn 1931 mennessä.

Uusi koulu oli valmiina käyttöön otettavaksi vuonna 1937.

Koulutyö toistaiseksi lopetettava

Turku 5.12.1939

Antti Hämäläinen

Turun piirin kansakoulutarkastaja

SOTA SAAPUI NÄIN MYÖS MYNÄMÄKEEN ja vaikutti jokaisen ihmisen elämään lapsia säästämättä.

Annikki Lehtonen, silloinen Huolin koululainen muisteli: Olimme lapsijoukolla pyörillä isolla hiekkatiellä ja joku joukostamme tiesi kertoa, että sota oli alkanut.

Koulutyö oli keskeytettynä koko kevään ainakin päiväkirjan ja johtokunnan pöytäkirjan mukaan, jonne oli 19.2.1940 kirjattu seuraavaa:

"vielä ei voi koulunkäyntiä aloittaa, sillä ei tiedä millä hetkellä vihollisen lentokoneet ovat seutuvilla ja lapsia ryhmässä nähtyään valmiit tulittamaan heitä."

Huolin koulussa on sodassa menehtyneiden tämän alueen nuorukaisten sankaritaulu. Tämä taulu paljastettiin koulun 50-vuotisjuhlassa.

1940-luku

Sodan loputtua havahduttiin kouluruokailun välttämättömyyteen. Pöytäkirjat kertovat, että vuonna 1943 keskusteltiin koulukeittolan aloittamisesta ja päätettiin sellainen aloittaa heti, kun kaikki saadaan järjestykseen.

Mutta koska elettiin niukkuuden ja puutteen vuosia ainoa mitä voitiin tehdä oli jakaa maitoa niille, joilla oli annosta vastaan kuponki.

Vasta vuonna 1946 koulukeittolatoiminta varsinaisesti käynnistyi. Keittäjiksi valittiin yläkouluun Marjaan Mäkilä ja alakouluun Aina Lainio.

Kupittaan Saviteollisuus oyltä päätettiin tilata 75:lle oppilaalle ruokastiat, alakouluun 12 l:n pata ja yläkouluun 10 l:n pata. Nämä toimittaa opettaja. Kirjattiin pöytäkirjaan.





klo 12.45-13.30 väliseksi ajaksi koulukeittolaan, siksi ajaksi luovutettava yksin hänen käyttöönsä ja siellä silloin oltava työrauha.

§ ok Apaja myy juh-lavuoden johdosta eri-koistarjouksena 40% alennuksella Suomen lippuja. Koska kuluvan vuoden talousarviossa on varattu määräraha li-punostoa varten alakou-

luun. Tämä lippu päätettiin ostaa ok Apajasta.

1950-luku

Opettajat vaihtuvat

Koulun pitkäaikainen opettaja Väinö Lujala jää eläkkeelle vuonna 1952. Vuosien 1917-1922 välisen ajan opettajana oli toiminut Artturi Suvanto, muuten vuosikymmenten työn teki opettaja Lujala ja puolisonsa Aino, joka toimi tyttöjen käsityöopettajana.

Virkaan valittiin Onni Korkeakangas, seuraavan 3 vuoden ajan hän viihtyi maaseudulla, mutta haki sittemmin kaupunkikouluun.

Kortekankaan aikana johtokunta valitsi vuonna 1953 koululle uudeksi keittäjäksi neiti Anneli Saarisen sittemmin nimi muuttui Lehtoseksi.

Vuonna 1955 alkoi koululla Katri Karhusen aika. Pesäpalloa, hiihtoa ja teknistätyötä. Johtokunta hyväksyi vuosittain ostetut palkintopokaalit.

Liekö Katri Karhunen ollut 10-luokka-ajattelua vai halusiko muuten vain taata oppilaidensa hyvän menestyksen oppikoulussa, sillä yksi jos toinenkin joutui tai sai käydä 5 vuotta kansakoulua 4 sijaan kypsyäkseen tai hankkiakseen varmasti riittävän menestyksen oppikoulussa pärjätäkseen.

Alakoulun opettaja Anni Mikkonen jäi eläkkeelle 1957 palveltuaan 33 vuotta Huolin koulupiirissä. Hänen jälkeensä virkaan valittiin opettaja Tuovi Saksa.

1960-luku

Pöytäkirjamerkintöjä 60-luvulta

§ myrskyvaurioita, määrärahaa korjauksiin

§ koulun 1 ha:n viljelysmaanvuokraus

§ harmonin myynti ja uuden osto

§ ehdotusta kanalarakennuksen purkamisesta

ei pantu täytäntöön, saa olla niin kauan kuin tarvitaan eikä vaadi korjausta

§ 2.10. opettaja siirtyy oppilaineen tiistaisin

Taloudellista ajattelua kautta vuosikymmenten

1970-luku

Koulupiiri laajenee

Korvensuun koulu lakkautetaan ja oppilaat siirtyvät Huolin kouluun.

Opettaja Katri Karhunen jää eläkkeelle -1975 työskenneltyään Huolilla 20 vuotta. Virkaan valitaan opettaja Taisto Kakko.

Korvensuusta oppilaiden koulumatkat ylittivät viiden kilometrin rajan. Tuli ajankohtaiseksi ruveta suunnittelemaan koulukyytejä. Vuonna 1974 oli siirrytty peruskoulujärjestelmään. Muutos vaati kouluttautumista ja uudenlaista ajattelua.

1980-luku

Vuoteen 1983 asti Huolin koulupiiri käsitti 2 toisistaan noin 2 km:n päässä sijaitsevaa koulurakennusta. Tämän Huolin koulun sekä Munnuisten koulun, jossa vuoteen 1983saakka op:na toimi Tuovi Saksa ja keittäjänä Kaija Hämäläinen.

Nyt tuli ajankohtaiseksi yhdistää koulujen toiminnot.

Tästä rakennuksesta poistettiin sekä opettajan että keittäjä-vahtimestarin asunnot, jotka muutettiin opetustiloiksi sekä muuhun koulu-käyttöön.

Käyttöönottojuhla oli syksyllä 1983. Tuovi Saksa oli jäänyt eläkkeelle syyslukukauden alusta ja virkaan valittu Leila Pahomow.

Opettaja Saksa oli toiminut 1-2 luokkien op:na Munnuisissa 26 vuotta.

Huoli oli elävä kylä ja lapsia riitti. Oli aika perustaa kolmas opettajanvirka. Tähän virkaan

valittiin Leena Raitio vuonna 1989. Samana vuonna 36 vuotta Koulun keittäjä siivooja talonmiehenä toiminut Anneli Lehtonen jää eläkkeelle ja toimeen valitaan Liisa Kuusela.

1990-luku

Näin siirryttiin 1990-luvulle. Kolmannen opettajan viran myötä tarvittiin myös lisää luokkatilaa. Ryhdyttiin suunnittelemaan koulun laajennusta, joka toteutui 1992.

1995 Leena Raitio siirtyi opettajaksi muualle ja tähän virkaan valittiin opettaja Hanna Nokka.

Lisääntyneen liikkumisen ja autoistumisen myötä koulutie alkoi käydä vaaralliseksi. Koulun johtokunnat ja monet muut tahot alkoivat sinnikkään taiston kevyenliikenteenväylän saamiseksi kirkonkylästä Huolin koululle.

Alkupaikasta kirkolta Palolaistentien päähän toteutuikin 1990-luvulla

2000-luku

Säästöjen vuosikymmen

Uusi vuosikymmen, uusi vuosituhat alkoi muutoksilla. Taisto Kakko saavutti eläkeiän toimituaan 25 vuotta Huolin koulun hyväksi. Hänen panoksensa koulun laajennuksiin oli ratkaiseva ja kevyenliikenteenväylä, jonka eteen Taisto jo 90-luvulla ponnisteli saatiin ja juhlallisesti käyttöön otettiin vuonna 2007.

5-6 luokan opettajan virkaan valittiin Pauliina Kallunen siis vuonna 2000.

Haluan tässä vaiheessa muistuttaa, että me olemme saaneet luokanopettajien lisäksi tänne vuosien kuluessa kiertävien erityis- ja englanninopettajien ammattitaitoisen työpanoksen. Kiitos teille erityisopettajat Anne Mäkisalo, Paula Pulli, Paula Mäkinen ja Kaisa Ala-Peltomaa sekä englanninopettajat Anita Viherä, Riitta Tuhola, Ritva Karaca, Meeri Alho sekä Mia Vuorela

Aikojen saatossa koulu on siirtynyt tilasta toiseen ja tätä nykyistä rakennusta on kuten kuulimme useaan otteeseen rakennettu ja laajennettu ja kanalakkin seisoo paikallaan ilman että on tarvinnut markkaa tai euroa siihen satsata.

2005 on tehty nykyiseen rakennukseen laajennussuunnitelmat ja piirustukset, jonka toteutussuunnitelma oli lyöty lukkoon vuodelle 2008.

Nykytilanteessa suunnitelmat ovat kuitenkin jääneet työpöytien kätköihin. Toivottavasti ei kuitenkaan mappiin Ö.

Koululla on toiminut (11 vakituista opettajaa)

opettajia, 6 keittäjä-talonmies-siivoojaa, johtokuntia, jotka ovat antaneet oman panoksensa koulun toiminnan hyväksi.

Pääosanesittäjinä, päärooleissa tässä talossa ja joka koulussa ovat kuitenkin oppilaat, ne kymmenet ja kymmenet, sadat ja taas sadat lapset, jotka viattomin ja avoimin silmin ovat saapuneet tuota hiekkatietä pitkin.

Kuten eräs sirkeäsilmä, joka tutustumispäivän päätteeksi otti minua kädestä ja sanoi: Leila minä tulen tänne uudestaan.

Vuodet opettavat mitä päivät eivät tienneet

Sadan vuoden aikana sadat lapset, nykyään n. 1200:na aamuna, se on 6-vuoden tässä koulussa aloitettujen aamujen määrä, ovat iloitteet tai murheissaan, innostuneina tai peloissaan, onnellisina tai epävarmoina saapuneet tänne tekemään lapsentyötään.

Olen luonnollisesti subjektiivinen ja se minulle sallittakoon, mutta mielestäni meidän koulumme on yksi parhaista paikoista oppia kunkin päivän läksy.

Se läksy voi olla se järisyttävä hetki, jolloin kirjaimet muuttuvat sanoiksi ja saavat merkityksen, tai se voi olla se pettymyksen hetki, jolloin oma kaveri löytää uuden kaverin.

Se voi olla se hetki, kun huomaa, että tähän joukkoon haluan kuulua tai se hetki, kun huomaa, että minä en ajattele niin kuin nuo toiset.

Se voi olla se läksy, kun on helppo ymmärtää mitä opettaja opettaa tai se hetki, kun oppiminen tuottaa vaikeuksia.

Kannan huolta siitä, että me aikuiset ja me yhteiskuntana vaadimme lapsilta liikaa ja liian nopeasti. Kaikelle oppimiselle tulisi antaa oma aikansa ja lapsen lapsuutta tuliee suojella.

Vuodet opettavat sellaista mitä päivät eivät tienneet.

Sadan vuoden ajan tätä yhteisöä on rakennettu, kunnostettu, ehostettu ja uudistettu. Onko huominen se päivä, kun puretaan ja lakkautetaan? Niin voi olla, mutta sitä me emme toivo. Päivät ovat muuttuneet vuosiksi ja nyt tässä taaksepäin katsoessamme voimme iloisin mielin todeta, että kaikki on mennyt hyvin!

Katsauksen Huolin koulun vuosikymmeneen koulun 100-vuotisen historia ajalta laati Leila Pahomow, koulun rehtori ja 1-2 luokan opettaja.

Laajoen Nuoriso- ja Urheilutalo

Laajoella toimineiden yhdistysten merkittävin yhteistyöhanke sijoittuu 1950-luvun lopulle. Tuolloin kolmen yhdistyksen yhteisvoimin Laajoen kylään rakennettiin Nuoriso- ja Urheilutalo. Nuo kolme perustavaa yhteisöä olivat Laajoen Pienviljelijäyhdistys, Laajoen Marttayhdistys ja Karjalan Jousen Laajoen alaosasto.

Turun Sanomat kirjoitti 18.12.1958:

"Kuluvan vuoden alusta laajokelaiset ryhtyivät määrätietoisesti kehittämään seuratalohanketta. Valittiin toimikunta asiaa eteenpäin vie-mään. Sen pj:na on S.Ollila sekä muina jäseninä A.Junnila, U.Mäki, E.Jokikouhila, E.Ali-Mattila, E.Ahokas, K.Haanperä, A.Ollila, V.Seikola, V.Laiho, Anna Leppänen, Tyyne Nurmi. Mainit-simme näin paljon nimiä osoittaaksemme, että hankkeen takana ovat Laajoen ja sen lähiym-päristön kaikki kansalaispiirit."

Tämä toimikunta lähti toteuttamaan hanketta. Seuraavassa kokouksessa 23.5.1958 valittiin Laajoen Urheilu- ja Nuorisotalosäätiön hallitus ja toimihenkilöt.

Pitkäaikaiseksi puheenjohtajaksi valittiin Antti Junnilla ja hänen pj kautenaan urheilutalo sai monena alku toimintavuotenaan veikka-

usvoittovaroja talohankkeeseen. Varapj. Sulo Ollila, sihteeri Unto Mäki ja rahastonhoitaja Anna Leppänen. Säätiön hallitus muodostettiin kaikkien kolmen järjestön edustajista, jokaisesta tuli hallitukseen kolme edustajaa.

Talon suunnitteli ja rakennustöitä valvoi rkm. K.Vilander. Alkuun saatiin kunnalta tontti maan-tien tuntumasta, melkein vastapäätä kansakou-lua. Pankista otettiin laina, jossa kymmenkunta kyläläistä takaajina. Rakennuspuita kerättiin metsänomistajilta ja yleensä kaikki antoivat lahjoituksensa. Väinö Ollila lahjoitti metsästään Kankareelta suuren määrän koivuja, jotka ajettiin talkoilla Mäkilän Sahalle. Näistä koivuista tuli salin lattialaudat. Antti Junnilla teki ja lahjoitti rumpurenkaat maantien varteen. lahjoituksia saatiin paljon, esim. järjestetyissä tukkitalkoissa saatiin kokoon n. 300 runkoa, jotka sahattiin talkoovoimin. Lahjoitetun puutavaran arvoksi arvioitiin vuonna 1958 noin puoli miljoonaa markkaa.

Talon rakentamiseen käyttökuntoon meni kaksi vuotta ja vuoden 1960 alussa pidettiin talon vihkiäisjuhlat. Ennen kuin oli päästy näin pitkälle olivat monet kyläläiset ottaneet osaa talonrakennustalkoisiin. Parhaimmillaan talkoissa oli mukana liki 50 miestä.

Laajoen Martat huolehtivat talkoo-laisten muonituksesta. He myös keräsivät rahaa talon sisustusta varten. Barkkerin tehtaalta Turusta saatiin 50m verhokangasta lahjoituksena sekä Turun Verkatehtaalta esirippukangas.



Martat kahvittamassa urheilutalon rakennus-talkoissa kesällä 1952.



Tervetuliasjuhla 24.01.1960 klo 12.00

Ohjelmassa; AnnaLeppänen lupautui pyytämään Mynämäen V.P.K:n torvisoittokunnan esiintymään juhlaan. Marjatta Vuoristo ohjaa Laajoen nuorten kansantanhuesitykset, Lyyli Lehtonen lausuu runon. Sulo Ollila pitää tervetuliaispuheen, Pertti Alminoja esittää yksinlaulua sekä ohjaa kuorolaulua. Juhlapuhuja pankinjohtaja Laaksonen Turusta. Vapaa sana yleisölle, loppusanat Antti Junnila ja lopuksi Varsinais-Suomalaisten laulu torvisoittokunnan säestyksellä.

Tilaisuuden tarjoilun hoitivat Martat. Tarjottiin ”kahvia, voileipiä ja maitoa”.

Nuoriso- ja Urheilutalon rakentamista vauhditti ajatus saada toimitiloja alueen nuorison käyttöön. Nuorisoa varten talossa ruvettiinkin järjestämään voimistelu- ja urheiluharjoituksia.

Eri järjestöt pitivät talossa tanssi-iltamia, joihin paikkakunnan nuoret ottivat osaa.

1960-luvun alussa talo oli ahkerassa iltamakäytössä, johon osallistujia saapui aina Porista

ja Turusta saakka. Lisäksi talon tarkoituksena oli antaa paremmat käyttötilat Laajoen seudun eri yhdistyksille.

Nuoriso- ja Urheilutalon myötä yhteistoiminta sen perustajayhdistysten välillä selvästi lisääntyi. Ensinnäkin talon rakentamisen loppuunsaattaminen vei vielä useita vuosia. Talkootyöt olivat keskeisessä asemassa, kun taloa rakennettiin ja paranneltiin. Talkoovoimin saatiin mm. taloon näyttämön yläpuolelle pukuhuone vuonna 1965 ja uusi ulkorakennus palaneen tilalle 1969. Uusi katto taloon rakennettiin 1973. Talo sai lisäsiiven ja saniteettitilat vuonna 1982.

Talon keittiötä on uudistettu ja koneistettu nykyaikaiseksi ja tänäkin päivänä se pystyy tarjoamaan juhlapaikan muutamalle sadalle juhlavieraalle.

Laajoen Urheilutalolla kokoontuu edelleen paikallinen sählypeli-kerho, ajoittain 4H-kerho sekä kesäteatteriharjoittelijat. Taloa vuokrataan eri kokous ja juhlaikäyttöön.

 **SIVUTUULI**

Monipuolista ATK-palvelua

www.sivutuuli.fi

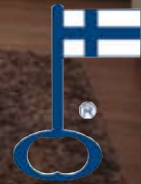


Uunisepät

Kuvassa Riekkö, 4860 € asennettuna

Suomen kauneimmat takat
valmistetaan Turussa kotimaisesta
Mäntyharjun Olivinikivestä!

Turussa Rydöntie 32, p. 0207910450



Suomen kauneimmat varaavat takat!

www.uunisepat.fi

Lvi-alan työt ammattitaidolla

LVI-TYÖ ISO-KOUVOLA OY

Keskuskatu 24, PL 70 23101 Mynämäki, fax 436 7082

Gsm 0500 463 326 Petri Iso-Kouvola
050 5951786 Mikko Luostarinen



LÄHIVAKUUTUS

Keskuskatu 32, 23100 MYNÄMÄKI, Puh. 4339 400

LIUSKALLION METEORIITTI

Tietokirjailija Ilpo Lagerstedt tiedusteli Wirmo-Seuralta mitä kuuluu Liuskallion meteoriitille. Vanhojen sanomalehti-etojen mukaan sellainen putosi vuonna 1908 Mäkimattilan talon maille, josta talollinen Jeremias Lahtonen löysi sen ja otti talteen.

Jos tiedät asiasta jotakin, ota yhteyttä Wirmo-Seuraan.

Vietä meillä nautinnollinen ruokailu- tai kahvihetki. Samalla voit ostaa leipomomyymälän herkut mukaan. Noutopöytälounas ma-la klo 10.30-15.00. Palvelemme ma-pe 7-18, la 8-18, muulloin sop. mukaan.

Tervetuloa hyvien makujen Tuomaksen Tupaan

Valtakatu 2, 23100 Mynämäki
puh. (02) 437 9013

Leipomo
VERAINEN



Maaseudunkehittämisyhdistys
Ravakka ry.
Vihtorinkatu 7
23800 Laitila
puh. 02 823 6200
www.ravakka.fi



Kolmen ajan rannikko -kehittämisohjelma maaseudun parhaaksi

Yleishyödylliset kehittämis- ja
investointihankkeet, yritykset



Plus Katsastus Mynämäki

**KAIKKI KATSASTUKSET
REKISTERÖINNIT ja VAKUUTUKSET**
Ja hyvä palvelu kaupanpäälle

Aukioloajat:
Arkisin 9.00 - 17.00
joka kuun 1. lauantai: 9.00 - 13.00

Plus Katsastus
Kivistöntie 5
23100 MYNÄMÄKI
p. 0207 919 340



**UUSI KOTIMAINEN KATSASTUSASEMA
MYNÄMÄESSÄ**

Tarjoamme myös digipainamista

Sopii erityisesti pieniin painosmääriin esimerkiksi

- käyntikortit
- A3 julisteet
- A4 tai A5 kokoiset esitteet, 1- tai 2-puoleisina
- ohjelmalehtiset, käsiohjelmat

Suurempien ja monisivuisempien

- esitteiden
- lehtien
- mainospainotuotteiden
- postikorttien
- kirjojen
- lomakkeiden
- kirjekuorien
- seinäkalenterien
- ym. painotuotteiden

**tekemiseen tarjoamme monipuolisen
kirjapainoalan taidon käyttööne.**

Laadukasta painojälkeä
- nopeasti, kilpailukykyisin hinnoin.

MYNÄPRINT OY

Pajatie 8, PL 61, 23101 Mynämäki
puh. 02-4307 822, fax. 02-4307 868
myynti@mynaprint.fi, www.mynaprint.fi



Mynämäki

Elämää - ei sen enempää

Viihtyisää asumista

Omakotitontteja kymmenellä eri asuinalueella.
Tontin voi vuokrata tai ostaa
www.mynamaki.fi/tontit

Vapaita rivitalotontteja.

Menestyvää yrittämistä

Yritystontteja Roukkulin teollisuusalueella
valtatie 8:n varrella
ja Mietoisten teollisuusalueella
Kustavintien varrella.

Lisätietoja www.mynamaki.fi tai
kunnanjohtaja Seija Österberg puh (02) 437 6620
tekninen johtaja Timo Oja puh (02) 437 6662

Toimi- ja liiketilaa vuokrattavana yrityksille.

Lisätietoja antaa

Mynämäen Teollisuuskiinteistö Oy
Kiinteistöpäällikkö Mika Wallin puh (02) 437 6619

